ДЕРРИГАЧА МЕХКАШКАРА ПРОЛЕТАРЕШ, ВІАШАГІКХЕТА!

СЕРДАЛО

(«Свет»)

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГІалгІайн обкома, Нохч-ГІалгІайн АССР Лакхехьарча Советен Министрий Советен орган.
Орган Чечено-Ингушского обкома Коммунистической партии Советского Союза, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР.

АРАДУВЛ 1923 ШЕРА ДЕНЗ

№ 147 (4160). ШОАТТА, 11 декабрь, 1965 шу. Мах 2 кеп.

ЛАЬТТА ХЬАЬНДАР—ХЬУВКЪАМА ЛАРД

Укх деношка вай Даьхен столице — Москве ший болх чакхбаьккхаб ялхазлагІа хержача СССР Лакхехьарча Совета ворхІлагІча сессе. Депутаташа дийцар 1966 шера халкъа боахам дегІабоалабара паччахьалкхен планахи 1966 шерарча СССР паччахьалкхен бюджетахи дола дешаш.

ХьатІадоагІача шера вай мехка халкъа боахам дІахо сихха дегІабоалабара программа я цу сессе чІоагІъяьр.

Парте XXIII съезда накъа болхаш дика толамаш даьхад КПСС ЦК мартовски Пленума решенеш тІагІертта кхоачашъеш боахкача Нохч-ГІалгІайчен юртбоахама къахьегамхоша. Цар толамца кхоачашъяьй паччахьалкхенна ялат дІадалара семилетка тІеххьарча шера план. Халача климатически хьалашка республика кхаш леладераша во хьувкъадаьдац кІа, хьажкІаш, кхыйола а культураш.

Цхьабакъда, кхы а доккхагІа, бехктоккхамегІа декхараш кхоачашде дезаш ба Нохч-ГІалгІайчен юртбоахама къахьегамхой кердача шера.

ХІа аьнна ялаташ чуийца боаллашехь хьатІадоагІача шера ялаташ хьувкъадара чІоагІа оарцагІбаьннаб дуккхача колхозийи совхозийи специалисташ, механизатораш.

Ялаташ хьувкъадара деча гІулакхашта юкъе йоккха моттиг дІалоаш лаьтташ хьаьндаро. Кхашка удобренеш товсарах хьадоала доккха беркат дика дайза дуккха боахамаш да вай республике. ХІара шера ка бола ялаташ, хьажкІаш, кхыйола культураш дика хьувкъаю Грозненски района кхаш леладераша, механизатораша. Цудухьа укх шера а — пятилетка хьалхарча шера хургболча хьувкъама дика лард йоллаш ба цу района юртбоахама къахьегамхой. Колхозийи совхозийи кхашка хІанзле дІайихьай эзараш тоннаш моттигера удобрени. Иштта кхетамца леладу цига минеральни удобренеех пайда эцилга а. БІаьш тоннаш минеральни удобренеш тессай кхашка, къаьстта дукха техай уж ка бола ялат дІадийнача а дІадувргдолча а.

Лаьтташ хьаьндара дика терко ю Урус-Мартана районе а. Моттигера удобренеш дІакхахьа цига болабенна дукха ха еце а хІанзле кхашка дІадихьад бархІ эзар тонн кхо. Укх тІеххьарча деношка из болх кхетамца вІаштІехьбаьккхаб МалгІабика района «Ингушский» совхозе а. Цу гІулакха вІашагІъехкай лаьрххІа йола механизированни звенош. Йиъ эзар тонн кхо кхашка дилла дезача цу звенош хІанзлехьа ши эзар тонн гаргга диллад. Лаьтта хьаьндара цу тайпара йоакхо еш моттигаш кІезига яц. Цига кхы ха дІа ца йохийташ оарцагІбаьннаб кхашка махулла дукхагІа моттигера удобренеш яхкара.

Цхьабакъда, цхьадолча боахамий кулгалхоша, специалисташа хьатІадоагІача шера ялаташ хьувкъаргдолаш лаьтташ хьаьндара дукха терко яц. Из лоархІаме гІулакх тесса леладу Наьсарен района совхозашка. Хьайбай фермашта гонахьа Іайна дукха кхо латт, бакъда, из дІа а дихьа кхашка дІадиллара дукха сагота бац цига.

Лаьтташ хьаьнделга къаьстта во леладу Ведана, Ножай-Юрта, Советски районий боахамаша, кхыча районий цхьаццайолча совхозашеи колхозашеи. Кхашка моттигереи минеральнии удобренеш яхкара йола йоккхий торонаш я республика ерригача колхозийи совхозийи. ТІехь-тІехьагІа дуккагІа кхоач вайцига минеральни удобренеш. ХІаьта моттигера удобренеш-м массанахьа а я. Берттердар царех боагІача тайпара пайда эца хар да.

ХІанз еррига техника юртбоахама балхех мукъаьлнача а хІаьта ха дика латтача а хана пох бизза пайда эца беза фермашка Іайна деррига кхо кхашка дІадахьара. Цу даькъе эггара лоархІамегІдар да тракторашка, лафеташка лерттІа болх байтар. Колхозийи совхозийи кулгалхоша, специалисташа лерттІа терко а яь толашагІболча механизаторех кхашка удобренеш дІакхахьара йола механизированни звенош вІашагІйохка еза.

Къаьстта терко е еза минеральни удобренеш талхаргйоацаш кхоалленаш а яь дІаоттаяра. Новкъа дале а, цхьадолча боахамашка бокъонца доал дац минеральни удобренешта. Из бахьан долаш дукха ахча денна ийца удобренеш йов, талх. Из гІулакх цхьаккха дича а ла йиш йолаш дац. ХІара колхозе, совхозе, бригаде кхом а беш лелае еза минеральни удобренеш.

Партийни, профсоюзни, комсомольски организацеш а шоашкара оарцагІъяла еза кхашка удобренеш дІакхухьача наьха болх кхетамца вІаштІехьабаккхара, царна юкъе шерра яхь йоаржаяра, къахьегамцара наьха безам совбоаккхаргбола гІулакхаш юкъедоаладара.

Хьалха даттарий опыто къаьгга хьагойтад лаьтташ хьаьндарга хьежжа мара ка бола ялат, хьажкІаш, шекара свекла, кхыйола культураш хьувкъаш ца хилар. Цудухьа хІанз деррига а де деза пятилетка хьалхарча шера — хьамсарча парте XXIII съезд гуллургйолча шера деррига ялаташ хьувкъадара тешшаме лард йоллара.

Юртбоахама районни производственни управленей специалисташа, боахамий кулгалхоша, партийни организацеша даим терко е езаш гІулакх да кхашка моттигереи минеральнии удобренеш товсар. Беррига кхашкара балхаш дераш оарцагІбаха беза тІадоагІача шерарча хьувкъама лард йоллара.

Николай Викторович Подгорный

СОВЕТСКИ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ РЕСПУБЛИКАЙ СОЮЗА ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА ПРЕДСЕДАТЕЛЬ

1903 шера 18-ча февърале болхлочун дезале ваьв, украинец, 1930 шера денз КПСС член, 1931 шера Киевски технологически институт яьккхай, лакхехьара образовани йолаш ва.

1917 шера механически мастерскешка болхло волаш йолаеннай цун къахьегама деятельность. 1921—1923 шш. Полтавски обласке комсомольски балха тІа хиннав, цул тІехьагІа 1926 шу хьатІакхаччалца город Киеверча политехнически институтерча рабфаке деша ваьгІав. 1931—1939 шш. Шекар доаккхача массехк заводашкеи тресташкеи инженер, керттерча инженера заместитель, керттера инженер волаш балхаш даьд.

1939—1940 шерашкеи 1944—1946 шерашкеи — Украински ССР-а кхачан промышленноста наркома заместитель. 1940—1942 шш. — СССР-а кхачан промышленноста наркома заместитель. 1942—1944 шш. кхачан промышленноста Московски технологически института директор.

1946—1950 шш. СССР-а правительстве УССР-а Министрий Совета даиманара викал. 1950—1953 шш.—КПУ Харьковски обкома хьалхара секретарь, 1953 шера денз шоллагІа, хІаьта 1957 шера денз КПУ ЦК хьалхара секретарь. 1963 шера денз КПСС ЦК секретарь.

1952—1956 шш. КПСС Центральни Ревизионни комиссе член, 1956 шера денз — КПСС ЦК член.

1958—1960 шш. президиума членалла кандидат, 1960 шера денз КПСС ЦК Президиума член. 1953 шера денз КПУ ЦК бюро член, цул тІехьагІа президиума член а.

СССР-а Лакхехьарча Совета йиъпагІча — ялхлагІча созывай депутат, СССР-а Лакхехьарча Совета Президиума член. УССР-а Лакхехьарча Совета депутат.

Коммунистически партеней Советски правительстваней хьалхашка доккхий гІулакхаш карагІдувларах Н. В. Подгорнена СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ КЪАХЬЕГАМА ТУРПАЛ аьнна цІи еннай.

(ТАСС).

СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ВОРХІЛАГІА СЕССИ

9 ДЕКАБРЕ ХИННА САЙРИЙНАРА ЗАСЕДАНИ

МОСКВА, 9 декабрь. (ТАСС). Делкъел тІехьагІа 4 сахьат даьлча Йоккхача Кремлевски двореце СССР Лакхехьарча Совета Союза Советеи Къамий Советеи вІашагІкхийтта заседани хилар. ВІашагІкхийттараша безаме тІайийцар ложашка гучабаьнна новкъостий **Л. И. Брежнев, Г. И. Воронов, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, К. Т. Мазуров, А. И. Микоян, Н. В. Подгорный, Д. С. Полянский, М. А. Суслов, Н. М. Шверник, А. Н. Шелепин, П. Е. Шелест, В. В. Гришин, П. Н. Демичев, Л. Н. Ефремов, В. П. Мжаванадзе, Ш. Р. Рашидов, Д. Ф. Устинов, В. В. Щербицкий, Ю. В. Андропов, И. В. Капитонов, Ф. Д. Кулаков, Б. Н. Пономарев, А. П. Рудаков.**

Депутатий группо СССР кхыча мехкашцарча гІулакхий министрага даьча хаттарашца дувзаденна тахан сессе къамаьл дир СССР кхыча мехкашцарча гІулакхий министра депутата **А. А. Громыкос.**

Цо жоп делар дунен халкъашта юкъерча гІулакхай хьакъехьарча массехк лоархІамерча проблемах лаьца депутаташа даьча хаттарашта. СССР кхыча мехкашцарча гІулакхий министр депутат А. А. Громыко къамаьл даь ваьнначул тІехьагІа СССР Лакхехьарча Совета вІашагІкхийттача заседане къамаьлаш дир депутаташа **М. Турсун-Заде, Л. С. Соболева, Л. Н. Ленцмана, П. Н. Федосеева, Б. Е. Патона.** Цар могайир Советски правительства арахьара политика, хьакхайкадир советски наха Вьетнамера США агресси геттара харцахьа лоархІаш хилар.

Депутаташа даьча хаттарашка а СССР кхыча мехкашцарча гІулакхий министра баьча хоама тІа а хьоахадаьча дешай хьакъехьара СССР правительства арахьара политика могаеш бола соцам бир СССР Лакхехьарча Совето. Иштта тІайийцар Вьетнамерча США агрессеца дувзаденна яь СССР Лакхехьарча Совета заявлени а.

СССР Лакхехьарча Совета Союза Советеи Къамий Советеи вІашагІкхийттача заседане къамаьл дир гулбеннараша чІоагІа безаме тІайийцача СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела **А. И. Микояна.** Цо Лакхехьарча Советагара дийхар СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела декхарех ше мукъавалийтар.

Къамаьл дир депутата **Л. И. Брежнева.** Цо аьлар:

Новкъостий депутаташ!

Анастас Иванович Микояна ше шоана хьалхашка къамаьл деча хана дІадийцар СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела декхарех мукъавоалийтилгах дола дехар. Цо ше укхаза из хьааьннача тайпара, нов. Микояна из дехар КПСС ЦК Президиумага а даьд. Президиумеи Центральни Комитетеи из дош дийца а дийца, Анастас Ивановича дехар кхоачашде раьза хилар тхо. КПСС ЦК-ана хет, ше Лакхехьарча Совета Президиума Председатела декхарех мукъавалийтара хьакъехьа новкъоста Микояна ду дехар Лакхехьарча Совета депутаташа а иштта кхоачашдергда аьнна.

Новкъостий! Дукха ха йоаццаш 70 шу дизар вай деддаь волча Анастас Иванович Микояна вай партеца боккха никъ хьабенаб. Цун мугІараш юкъе геттара хьалха хьинаре политически болх дІаболабе ираз кхаьчарех цаІ ва из. Цо шийга доагІа дакъа лаьцад Октябреи граждански тІемеи хана, СССР-е социализм хьалъеча шерашка парте лоаттабаьча къовсаме, цо тахан а вайца цхьана дакъа лоац коммунистически общество хьалъеча сийлахь-доккхача гІулакха юкъе.

Цу шерашка ше парте дІахьежаваьча дуккхача бехктоккхамерча участкашка хила вийзав Анастас Ивановича. Из хиннав губернски краевойи парторганизацешта кулгалдеш, торговле, Іалашон, кхачан промышленноста нарком хиннав, Сийлахь-боккха Дай-мехка тІом лаьттача шерашка оборона Паччахьалкхен комитета член хиннав, дуккхача шерашка, Лакхехьарча Совета Президиума Председателалла из харжжалца йолча хана, СССР Министрий Совета Председатела заместитель хиннав. Вай чІоаггІа лоархІ воай новкъосто Коммунистически партеи Советски паччахьалкхени воккхача деятела хьабена из сийлахьа къахьегама никъ. Берригача депутаташта хеттар оахош оал мотт тхона, новкъостий, нагахьа санна укх тІеххьарча цхьан шераи ах шераи СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела гІулакха тІа волаш ше яьккхача хана цо беркате болх барах Анастас Иванович Микояна баркал аьлча. **(ДІаьхдаь тІоараш тох).**

Кхы а цу тІа дІатІатоха безам ба са, ше СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела декхарех мукъавоалийтилгах Анастас Иванович Микояна ду дехар кхоачашделга мога а деш, новкъост Микоян Лакхехьарча Совета Президиума членалла харжарах лаьца парте Центральни Комитето цу цхьан ханна предложени луш хилар. Тхо дог тийша да, СССР Лакхехьарча Совета Президиума член волаш вай юкъарча гІулакха кхы а дукха пайдана хІамаш Анастас Ивановичага дулургхиларах. **(ДІаьхдаь тІоараш тох).**

Новкъостий депутаташ!

Центральни Комитето СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела гІулакха тІа харжа могаву новкъост Подгорный Николай Викторович. Вай партеней советски халкъаи дика вовз новкъост Подгорный вай мехка боккхийча партийни паччахьалкхени деятелех цаІ из хиларах тарра. Укхаза биографи ювца а цунна йизза характеристика яла а хьаштдац аьнна хет сона. Цо Центральни Комитета Президиума член а ЦК секретарь а волаш баь хьинаре болх дика бовз вай партеней халкъаи. Цу тІа дІатІатоха безам бар са, Николай Викторовича СССР Лакхехьарча Совета Президиума член хиларах тарра а вай паччахьалкхен хІама тоадар, машара гІулакхи халкъашта юкъера доттагІали чІоагІдар духьа боккха болх баь хилар.

Новкъост Н. В. Подгорный СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председателалла харжара хьакъехьара рекомендаци СССР Лакхехьарча Совета депутаташа хьаллоацаргхиларах се тешаш хилар дІахайта мукъаба сона, новкъостий. **(ДІаьхдаь тІоараш тох).**

СССР Лакхехьарча Совето кхоачашдир ше СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела декхарех мукъавалийта аьнна А. И. Микояна даь дехар. СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председателалла хержар Н. В. Подгорный. А. И. Микоян СССР Лакхехьарча Совета Президиума членалла хержар Лакхехьарча Совето. Лоацца ше даьча къамаьлаца Н. В. Подгорне депутаташта баркал аьлар иштта боккха тешам шийх боларах. Цо аьлар, ший деррига низаш, знанеш дІалургья ше коммунизм хьалъяра гІулакха.

СССР Лакхехьарча Совета ворхІлагІча сессе болх чакхбаьккхар.

КПСС XXIII съезда сийна

КЪАХЬЕГАМА СОВГІАТ

«Грозхимнефтестрой» треста чуйоагІача гІишлой-монтажни управленешта юкъе даим балха тІа хьалха латташ хьайоагІа СМУ-9 коллектив. Къаьстта лакха къахьегама толамаш доах гІишлошъераша семилетка тІеххьарча шера. Цхьайтта бетта гІишлош хьалъяра план массехк ди ханал хьалха кхоачашйир СМУ-9 коллективо. Ноябрь бетта генподрядни балхаш кхоачашдара план 116,4 процент кхоачашйир. Планах лаьрхІачул совгІа кхоачашдаь генподрядни балхаш 45 эзар сома маьха да. ХІаьта гІишлошъераша шоай низаца деча балхий план 111 процент кхоачашъяьй. Планах лаьрхІачул совгІа паччахьалкхенна баь пайда 18 эзар сом да.

Къахьегама тампаш кхы а лакхъеш къахьегаш ба гІишлошъераш укх бетта. КПСС XXIII-ча съезда сийна планал совгІа хьал а даь дІачудала лерхІ хІаране чу 48 квартира йола шиціа. Из да СМУ-9 гІишлошъераша съезда кийчду къахьегама совгІат. Юкъера лаьрхІача сменах нормаш 140—150 процент кхоачашъеш дика болх беш я Мальков Алексей керте латта каменщиккий бригада, Бургантинов Виктора кулгалду плотниккий бригада, Кузьминов Ивана штукатурий бригада, кхыяраш.

Б. КОСТОЕВ.

ШЕРА ПЛАН КХОАЧАШЪЯЬЙ

Юкъерча Ачалкхера минеральни хий арахеца завод хІанз капитальни ремонта дІаэттай. Октябра цІей сийна 7 ноябрь хьатІакхачалехьа укх шера паччахьалкхен план тІехкхоачашъяьй завода коллективо. Планах 1965 шера йиъ-ах миллион 0,5 литр емкость йолча, шушашка хий чудотта дезача йиъ миллиони ялх бІаь эзари шушашка минеральни хий чудетта арахийцар заводо. Вай мехка дуккхача мІингашка дІаухийт заводо минеральни хий.

Цу завода минеральни хий чудеттача цеха начальник ва Акиев Саварбик. Дика вІаштІехьбаьккха дІабихьар укх шера цеха коллективо ший болх. Арахецача продукце мах лохбаьб, къахьегама овсарле лакхъяьй.

Дуккхача шерашка хьинаре къахьегаш хьайоагІа минеральни хий чудетташ йола Гомкортиев Бориса кулгалду коллектив. ЛерттІа лелабу шоай болх кийчъяь продукци чуйолча складерча болхлочо Цороева Лизас, браковщица Цороева Мовлатхана, иштта кхычар. Шоай денна норма дуккха тІехкхоачашъю цар.

ХІанз минеральни хий чудеттача конвейра капитальни ремонт еш ба укхаза. Парте XXIII съезда сийна хенал хьалха 5-ча февърале деррига ремонтни балхаш чакхдахара декхараш тІайийцад завода коллективо. ХІаналехьа котельнена ремонт яь баьннаб укхаза. Дика кхоачашдир ремонтни балхаш слесара Айяров Абрама, кочегара Эсмурзиев МовлатгІире.

ТІадоагІача шера холодильни установка оттаергья заводе. Цу гІулакхо аьттув хулийтаргба газ, краникорка кхое. Цул совгІа, ерригача заводе а цун гонахьа дадача завода цІеношка а газ чуюлларгья.

С. МАЙСИГОВ, тха собкор.



Дукха кхалнах ба Наьсарен «Электроинструмент» яхача заводе хьинаре къахьегаш. Массаза нормаш тІехкхоачашъю сборщицаша Арчакова Миновсе, Шевякова Александрас, Муталиева Радимхана. Парте ткъаь кхоалагІча съезда шоай совгІаташ кийчду цар.

Сурта тІа: (аьрдехьара аьттехьа) А. Шевякова, Р. Муталиева, М. Арчакова.

Н. Кобиашвили сурт.

1966 ШЕРА СССР ХАЛКЪА БОАХАМ ДЕГІААХАРА ПАЧЧАХЬАЛКХЕН ПЛАНА ХЬАКЪЕХЬА

СССР Министрий Совета Председатела заместителa депутата Н. К. Байбакова доклад

СССР Министрий Совето Лакхехьара Совет хьажийта тІаяхь 1966 шера СССР халкъа боахам дегІаахара Паччахьалкхен плана проект, йоах Н. К. Байбакова.

Чакхдоалаш латт 1965 шу — семилетка тІеххьара шу. Из вай Даьхен историна юкъедоагІаргда мехка политически, общественни, экономически вахаре доккхий хувцамаш даь шу а хинна. КПСС Центральни Комитета мартовски сентябрьски Пленумашка тІайийца дІахо юрта боахам айбара саггота чакхдаха дезача гІулакхий хьакъехьара, промышленноста ду доал тоадара, промышленни производства планировани эрггаьккха тоаяреи экономически стимулировани чІоагІъяреи хьакъехьара решенеш духхьал промышленни производствои юрта боахами дегІаахара проблемашта тІаерзаяь хинна Іац. Уж шеко йоаццаш боккхача лоархІаме хургья Советски Союза еррига экономика дегІайоагІилга сихдара, цар новкъостал дергда коммунистически общество хьалъяра декхараш толамегІа кхоачашдара.

Дерригача советски халкъо йиза кхоачаш а яь тІайийца уж решенеш чакхъяьхача йиш хургья социалистически система совлепех пайда дикагІа эца, технически прогресс сихъяра, общественни производства эффективность лакхъяра, халкъа хьал-торо дІахо лакхъяра гІулакха мехка хьалхашка латта лоархІамера декхараш толаме кхоачашде.

СССР Лакхехьарча Совета пхелагІча сессе СССР Министрий Совета Председатела нов. Косыгина яьча доклада тІа хьахьекхад 1965 шера халкъа боахам дегІаахара лоархІамегІара лостамаш, данза даргдоацаш лаьрхІад общественни производство дегІаахара темпаш лакхъелгеи советски халкъа вахара боарам дІахо лакхбергбола дуккха лоархІамера мероприятеш чакхъяхара кхы тІа а ресурсаш лохилгеи.

Укх шера план кхоачашъяра хьакъехьа хьалххагІе а яьча итогаша йиш хулийт 1965 шера халкъа боахам дегІаахара керттера заданеш беррига мохк бІарчча хьайийцачеи ерригача союзни республикашеи толаме кхоачашъеш хиларах - СССР Лакхехьарча Советага хоам бе.

Болхлоша, гІулакхерча наха, инженерно-технически болхлоша тІагІертта къахьегар бахьан долаш вай промышленносто хьалхашкахьа кертта боккха гІа баьккхаб. 1965 шера 8 процент тІакхийттай ерригача промышленноста арахийца валови продукци.

1965 шера продукце дуккха лоархІамегІара тайпаш арахецара оттаяь заданеш кхоачашъергйолаш я. Планал дуккха а совгІа арахецаргда болат, прокат, мехкдаьтта, газ, кІор, машиностроительни продукци, халкъа эша товараш.

Цхьабакъда, заданеш кхоачашхургъяц минеральни удобренеш, химически хьоасий, пластически массаш, целлюлоза, продукце цхьадола кхы тайпаш хьадара, хІаьта, керттерча даькъе, цун бахьан да керда мощностащ шоай ханнахьа болх бе йолаялийтари болх бе йолаялийта мощностащ сихха караерзаеш ца хилари.

КПСС ЦК мартовски Пленума решенешка хьежжа йоах дІахо докладчика, укх шера юрта боахам айбара доккхий экономически балхаш даьд. Укх шера ха-оттама халача хьалашка колхозхоша, совхозий болхлоша, специалисташа тІагІертта къовсам лоаттабаьб юртбоахама культураш дика хьувкъаяр а хьайбай продукташ дуккагІа яхар а духьа. Цхьабакъда, лаьтташ ледадеча дуккхача йоккхийча районашка йокъал хинна хилар бахьан долаш ялата культураш кийчъяра план кхоачаш ца еш юсаргья.

Хьувкъама аьттув боаца хьалаш этта хиларца дувзаденна вай парте Центральни Комитетои правительствай шоай ханнахьа чакхдаьхар баха нах 1966 шера маькхаца, Іовнеи хьоареи хІамашца лерттІа ІалашбелгаГа а цу цхьан ханна уж продукташ дикагІа хулийтилга а вІаштІехьдоаккхаргдола гІулакхаш. Вож юхейиса юртбоахама культураш 1959—1964 шераш хьаийцача шера юкъерча хьокхамал а дикагІа лархІа йиш йолаш хьийкъай.

Укх шера вай мехкарча боамби лелабераша тІагІертта къахьегар бахьан долаш боамби дика хьийкъаб. Цхьан шера юкъера лаьрхІача 1959—1964 шерашка яьхачул дуккха а дукхагІа яьккхай шекара свеклаи гилуаргаши. Иштта дукхагІа яьхай коартолаш а баьца дааараш а. Мехка колхозашеи совхозашеи иштта дикка толамаш даьхад хьайбай боахам дегІабоалабара даькъе а. Хьайбай продукци эцара шера план ханал хьалха кхоачашъяьй.

Доахани коа тІара оалхазараши дукхагІа хиннад колхозашкеи совхозашкеи, хІаьта иштта колхозхой, болхлой, гІулакхерча наьха боахамашка а, цу гІулакха новкъостал даьд бахача наьха боахамашта цхьаккха бахьан а доацаш оттадаь хинна доазонаш правительства дІадахаро.

Юххера а, ала дезаш да, юрта боахама еррига продукци 1965 шера дика хьийкъа денача 1964 шерарчул кІезиг-дукха кІезигагІа хургйолаш яле а, цун боарам хьалхагІа дІадахача моллагІча кхыча шера боарамал лакхагІа хургхилар.

Партеи правительстваи чакхдаьха гІулакхаш бахьан долаш укх шера хобаллал лакхбеннаб колхозхойи совхозий болхлойи вахара боарам, лакхбеннаб колхозхой къахьегамах тела мах, йоккхагІа хиннай екъаш йоацеи оборотнии фондаш, чІоагІденнад колхозий финансови гІулакхаш. Цхьабакъда, вай хІанз а вІаштІехьдаьккхадац дуккхача совхозий рентабельность лакхъелга колхозашка а дац из гІулакх массанахьа а вІаштІехьа.

1965 шера, йоах дІахо докладчика, беррига халкъа боахам бІарчча хьаийцача паччахьалкхен капитальни вложеней боарам 1964 шераца нийсбича дукха совгІа-эшашагІа боацаш 9 процент лакхлургба. Цу цхьан ханна 7 процент дукхагІа хургья керттера фондаш.

Цунца цхьана керттера производственни фондаш болх бе йолаялийтара план лерттІа кхоачашъеш яц. Къаьстта а вІаштІехьа дац гІулакх химически промышленностеи Іаьржача металлургеи мощностащ болх бе йолаллийтара, хІаьта иштта яйгачеи кхачани промышленносте а юрта боахаме а мощностащ болх бе йолаялийтара.

1965 шера чакхйоахаш я халкъа вахара боарам лакхбара даькъе чакхъяха оттаяь Паччахьалкхен плана тІара мероприятеш. Укх шера 3,6 миллион саг дукхагІа хургба болхлойи гІулакхера нахи, хІаьта цар алапеш планах 4,5 процент мара лакхде лаьрхІа ца хиллача метте, 5,5 процент лакхлургда. Соахка дІададаь хинна просвещене, унахцІено лораяра, культура, жилищно-коммунальни боахама, торговле болхлой а бахача наха гІулакх дарца юкъарчал доацаш бувзабенна болча кхычар а алапеш лакхделга чакхдаьккхад 1965 шера. Цу тайппара 20 миллион саг хиллал болча наьха алапи 20—22 процент лакхденнад.

Бахача нахага дикка дукхагІа дохк халкъа эша товараш, баха нах шекар, ганарий а бежан а даьтта, шурий продукташ санна долча продукце тайпашца Іалашбара гІулакх тоаденнад. Паччахьалкхени кооперативнии торговлега гІолла бахача нахага дохкаргда 103,5 миллиард сома маьха товараш е 1964 шерарчул 8,2 миллиард сома маьха дукхагІа. Бахача наха тІа-тІа дукхагІа дІадехараш кхоачашдара шера керте кхы тІа а 2 миллиард совгІча сома маьха товарни ресурсаш лехай. 1965 шера КПСС ЦК-аси СССР Министрий Советои яьча решенех халкъо леладеча цхьадолча товарий розничнии маьхаш лохдаьд. Уж лохдар бахьан долаш шера лаьрхІача 1,2 миллиард сом совгІа пайда хиннаб бахача наха. Колхозни рынкашкара торговли а тоаеннай, хІаьта из бахьан долаш йиш хилар розничнии маьхаш лохде.

ЧуІе цІеношкоммунальни гІирсаш хьалдеш дукха балхаш даьд

(ДІахододар 2-ча оагІо тІа).

1966 ШЕРА СССР ХАЛКЪА БОАХАМ ДЕГIААХАРА ПАЧЧАХЬАЛКХЕН ПЛАНА ХЬАКЪЕХЬА

СССР Министрий Совета Председатела заместитела депутата Н. К. Байбакова доклад

(Йистедоалар. Долалур 1-ча агIо тIа).

1965 шера. Укх шера хьалдаь даргда еррига а дIалаьрхIача 80 миллион квадратни метр совгIа чуIе моттиг йола цIенош, вешта аьлча 1964 шерарчул 7 процент совгIа дукхагIа. Уж цифраш кхы а лакхагIа хургьяр, нагахьа санна чуIе цIенош хьалдаь дахара планаш кхоачашъелга ерригача союзни республикаша Iалашдоре. ЧуIе цIенош хьалдара план кхоачашъеш яц Российски Федераце, Туркменскии Грузинскии ССР-ашка. Укх шера дикка дукхагIа хургда халкъа образованега, культурага, унахцIено лораярга, социальни Iалашонга дIадохийта ахча. ДукхагIа хургья деша даха ха кхачанза долча берий учрежденеш, общеобразовательни школаш, больницаш, кхыйола социально-культурни учрежденеш.

Массе а тайпа транспортаца мухьаш дIа-хьа увзара план дукха совгIа-эшашагIа йоацаш 2,5 процент тIехкхоачашъергйолаш я, цунца дувзаденна 1964 шераца нийслича 9,8 процент дукхагIа дIа-юха кхухьаргда мухьаш.

Укх шера ерригача промышленносте 4,7 процент совгIа, гIишлош хьалъеча 6,2 процент совгIа лакхлургья къахьегама овсарле. Промышленни продукци арахецарга дIабода мах лохбара чотах дукха совгIа-эшашагIа доацаш 2 миллиард сома маьха экономи хургья.

Вай толамаш шеко йолаш дац. Цхьабакъда, вайга дулургдолаши дезаши да дукха а дикагIа болх белга, долаш дола кхоачамаш дукхагIа хьагучадоахилга а советски экономика дегIаахара темпаш лакхъяраи халкъа хьал-торо тоаяраи царех пайда дикагIа эцилга а.

Къаьстта лоархIаме да вайна 1966 шу, йоах Н. К. Байбакова, — из да кердача пятилетка хьалхара шу. Из шу дIадоладалар белгалдоаккхаргда хьатIадоагIача пхе шера Советски Союз дегIаахара перспективашка хьожаргйолаш йола вай парте XXIII-гIа съезд хьаелларца. Иштта промышленноста доал дара кердача формашка довлара юрта боахам дегIабоалабара парте оттаяь шерра программа дIахо кхоачашъяра, промышленни производства экономически стимулировани чIоагIъяра мероприятеш чакхъяха йоларя шу а да хьатIадоагIа шу.

1966 шера плана керттера декхараш да юрта боахам айбелга берригача халкъа боахаме технически прогресси къахьегама овсарле лакхъяри Iалашдергдолаш дола промышленноста доакъош дукхагIа дегIакхувлилга, Iилманеи техниканеи карагIдаьннараш сихагIа юкъекхухьилга, халкъа вахара боарам дIахо лакхбелга.

КПСС ЦК мартовски Пленума решенешка хьежжа плана проекта тIа лаьрхIад мехка алсамъяьннача материальни финансовни ресурсах дикка доккха дакъа юрта боахам дегIабоалабарга дахийта.

Дикка совдаккха лерхI юртбоахама гIирсаш хьалдарга, материально-технически база чIоагIъярга, эцача доаханна маьхаш тIатохарца дувзаденна дIадодачунга хьожаду ахча. Цунна нийсса колхозашкара йоаккха подоходни налог лохъе а городашка дола промышленни продовольственни маьхаш юрта моттигашка хилийта а лерхI. Еррига йоаккхаш йола юрта боахама продукци 8—10 процент лакхъяла езаш я хьатIадоагIача шера.

Плана керттера хьоккхамаш укх даннешца доашхалуш да. Промышленноста валови продукци 1965 шераца нийсйича 6,7 процент лакхлургья (планах лаьрхIача гоме), цу даькъе производства средстваш («А» группа) хьаергья 6,9 процент дукхагIа, халкъа эша предметаш («Б» группа) хьадергда 6 процент дукхагIа.

КПСС ЦК сентябрьски Пленума решенеш практически чакхъяхаро йиш хулийтаргья производства кхоачамаш кхы тIа а гучадаха, хIаьта цунца дувзаденна 1966 шера промышленни производство дегIаяра темп дикка лакхагIа хургхилар лаьрхIа деза.

1965 шера тIакхета мегаш яр 6 процент мара йоацача 6,4 процент дукхагIа хилийта лерхI къаман доход плана проекта тIа. Цунах потреблене фонд дукхагIа хургья 6,8 процент, хIаьта къаман дохода юкъе цо лоаца дакъа дукха совгIа-эшашагIа доацаш 73 процентага кхоачаш лакхлургда. Нагахьа санна накоплене фонда цхьадола дакъа чуIе цIенош, больницаш школаш, бахача наьха гIулакхаш деш йола кхы учрежденеш хьалъярга дIадодаш хилар лаьрхIача халкъа эшараш кхоачашдарга дахийта лаьрхIа деррига материальни рузкъаш дукха совгIа-эшашагIа доацаш къаман доходах 80 процент хургда.

Цул тIехьагIа 1966 шера плана керттера заданеш йоашх докладчика.

ЛоархIамегIарча доакъоша арахецаш йола промышленноста продукци 1966 шера укх боараме дукхагIа хилийта лерхI (1965 шераца процентех нийсайча): электроэнергетика — 11,3; металлурги — 6,4; мехкдаьттан-газови промышленность — 12,3; химически промышленность — 12,0; машиностроени металлообработкан — 9,1; халкъа эша предметаш хьадар — 6,0. ХьатIадоагIача шера 560,5 миллиард киловатт-сахьатага кхоачаш дукхагIа йоаккхаргья электроэнерги, хIаьта цо йиш хулийтаргья къахьегам электроэнергеца дукхагIа Iалашбе. Цунах юрта боахама пайда эцаш йола электроэнерги 18 процент дукхагIа хургья. Иззал дукха электроэнерги яккхари СССР Европейски даькъа тIара энергетически база шеръяри духьа болх бе йолаялийта лерхI 10 миллион киловатт совгIа низ бола керда мощносташ. Мехкарча ерригача электростанцей хилийта лаьрхIа низ 1966 шу чакхдоаллаш 124 миллион киловатт хургба. ХалйогIаргья 307 эзар километр йIаьха электропередачай высоковольтни линеш. Малхбузен Украинаи Къилбаседа Кавказеи энергосистемаш Къулбехьен энергосистемах дIатоха лаьрхIад.

Халкъа боахам доагорца бизагIа Iалашбара декхарга хьежжа оттаьй доагор арахецача промышленноста план. 1966 шера доаккха мехкдаьтта 264 миллион тоннага дIакхоачаде лерхI, газ — 148 миллиард кубически метрага, кIор — 598 миллион тоннага. Цул совгIа, хьае лерхI 3 миллион тонн совгIа коача газ. Цу тайппара деррига доаккхача доагора юкъе мехкдаьттои газои лоаца удельни доал 1 процент совгIа лакх а денна, 53,5 процентага дIакхоачаьд.

Цхьабакъда, иззал дукха доагор даккха лаьрхIа доллашехьа а, дIахо моттигаш хургья халкъа боахам мехкдаьтта продуктай цхьадолча тайпашца Iалашбара а хIаьта иштта СССР Европейски даькъа районаш кIораца а Iалашъяра низкъало долаш. Цо мехкдаьтта, газови, кIора промышленноста болхлой декхарийла бу доагор даккхара оттаь заданеш кхоачашъелга Iалашдаь ца Iеш, уж тIехкхоачашъелга вIаштIехьдаккха а. Цунца дувзаденна къаьстта уйла тIаяхийтанза яргьяц чухьара кхоачамаш оарцагIдахара, сайпалатта скважинаш болх бе йолаялийтара, вай мехка мехкдаьттаи газовии промышленность дIахо дегIайоалаяра гIулакха хьаьдача лоархIаме йола Тюменски областера, Малхбузен Казахстана Мангышлак яхача ахгIайрен тIара мехкдаьттеи гази йоаха керда районаш дикагIа караерзаяра.

Планах дукхагIа лоаладе лерхI чон — 6,4 процент, болат — 6,3 процент, дукхагIа хьае лерхI прокат — 7 процент, болата турбаш — 9,7 процент. Прокат 75,6 миллион тонни болата турбаш 9,8 миллион тонни хьае аьнна боарам оттабаь хиларах металлаи турбайи баланс кIезиг-дукха низкъало нийслу. Цо вай декхарийла ду уж материалаш кхом дукхагIа беш дIаахийтеи уж дукхагIа хьаергйола наькъаш лехеи.

СССР халкъа боахам дегIаахара Паччахьалкхен планага хьожача хана КПСС ЦК-ан СССР Министрий Советеи данза даргдоацаш лаьрхIад лоархIамера металлургически объекташ сихагIа болх бе йолаялийтар духьа Iаьржа металлурги дегIайоалаярга дIайохийтача капитальни вложеней боарам 1966 шера 100 миллион сом совбоаккхилгеи из 1713 миллион сом оттабелгеи.

1966 шера дIахо а дегIайоалаергйолаш я химически мехкдаьттахимически промышленность. СихагIча темпашца дегIаухаргья пластически массайи синтетически кIувнийи производство — 29 процент дукхагIа, синтетически каучук — 14 процент совгIа дукхагIа, минеральни удобренеш — 14 процент. Хьаде лаьрхIад 475 эзар тонн химически хьоасий, хIаьта цо йиш хулийтаргья яйгача промышленноста бедала база дикка шеръе а цу тайппара дезача маьха доаца дика кIадаш дукхагIа арахеца а.

Лакхе йийца продукци лаьрхха тайпара лакхача темпашца арахецилга дукххача даькъе мощносташ шоай ханнахьа болх бе йолаялийтарахи караерзаярахи тийша хургда. Цхьабакъда, йоах докладчика, белгалдаккханза даргдац уж дешаш хIанз а лерттIа кхоачашдеш ца хилар.

1966 шера машиностроени дегIакхувлачара керттера лостам а хинна дIаотта деза кхомегIеи технически толашагIеи йола машинаши оборудовании караерзаелга, уж дикагIа кийчъелга, автомобилестроени, станкостроени, приборостроени, химически мехкдаьттаи машиностроени, радиоэлектроника сихагIча темпашца дегIаккхувлар Iалашделга.

Машиностроительни промышленноста лоархIамегIара декхар да юрта боахам цунна тIа-тIа дукхагIа эшача юртбоахама машинашцеи кхыча техникацеи Iалашбелга. 1966 шера арахецаргья юкъера лаьрхIача 60 говра низ болаш йола 383,5 эзар трактор, ялаташ чуэца 91,5 эзар комбайн, 203 эзар тракторни культиватор, дукха кхыйола юртбоахама машинаш. 70 тайпара хIана яц аьнна йола кердача конструкцей юртбоахама машинаш хьае а юртбоахама производстверча къахьегама комплексни механизаци яраца хилча яргйоацача 370 машина конструировани елга вIаштIехьдаккха а дезаргда.

Шерагара шу массаза доал халкъа боахама дукхагIа эш цемент, кизга Iоакъаш цIен тIа ехка хIамаш, кхыйола гIишлой материалаш. 1966 шера планах арахеца лерхI 78 миллион тонн цемент, е 8,3 процент укх шерарчул дукхагIа. Хьаергья шифера 4,4 миллиард плитка, корашта детта кизга 205 миллион квадратни метр, цIен тIа ехка кIаьда материалаш 1 миллиард квадратни метр совгIа. Цхьабакъда, халкъа боахама тIа-тIа дукхагIа эшача гIишлой материалашца из бизагIа Iалашбар духьа дIахо йоача хана уж дукхагIа хьаяра, къаьстта а моттигера гIишлой материалаш — кирпишк, туф, ракушечник, кIир, кхыяраш дукхагIа хьаяра эша торонаш лаханза яргьяц союзни республикай Министрий Советаша, министерстваша, ведомстваша.

Хьун, каьхата, хьу чакхйоаха промышленность дегIайоалаеча боккха лоархIам болаш хургда хьунна химически переработка яр а хьу чакхйоахача хана хьакъесташ йолча вахчаех пайда дикагIа эцар а.

Плана юкъе къаьстта уйла тIайохийташ я халкъа эшача товарий ассортимент шеръяраи дикал тоаяраи чакхйоахача мероприятешта. Плана тIа оттадаьд 7900 миллион квадратни метр кIадаш, 1 миллиард чухьа дувхаду а тIехьа дувхаду а трикотажа барзкъа, 510 миллион пар кога гIирс арахецилга.

10 миллиард совгIча сома маьха, е 1965 шерарчул 11 процент дукхагIа хьаде лаьрхIад культурно-бытовой а цIагIарча а гIулакхашта эша товараш. Цунах 17 процент дукхагIа арахецаргья телевизораш, хIаьта холодильникаш — 32 процент хIана хецаш аьнна дукхагIа.

Юртбоахама бедал Iалашъяра гIулакха белгалара халонаш тIалатте а, цIенача шурех яь продукци, нахчеи кIолди, ганарий даьтта, консерваши чкъаьран продукташи, маькхи хьоарах яь хIамаши, кондитерски изделеш, кхыдола кхачан товараш санна дола лоархIамера продовольственни товараш дукхагIа хьадергдола, цар ассортимент шеръергйолеи дикал тоаергйолеи гIулакхаш чакхдаха оттадаьд правительства.

Продовольственни товараш дукхагIа арахецар духьа бедалах комплексно а рационально а пайда эцаргбола гIулакхаш чакхдаха оттадаьд.

1966 шера дIахо а комплексно дегIаккхувла лерхI транспорт. ДIа-юха увза мухьаш 7,1 процент дукхагIа хургда. Цунах машиннаькъа транспорте дIа-хьа увзача дерригача мухьашта юкъе электровозашцеи тепловозашцеи увзача мухьаша лоаца дакъа 1965 шера 85 процент мара ца хиннача метте, 90 процентага дIакхоачаргда.

1966 шера дехка даргдолаш 1400 километр дIаьха машиннаькъаши электрификаци ергйолаш 2000 километр совгIа машиннаькъаши да.

Бувзама даькъе дIахо дегIайоалае лерхI кабельни радиорелейнии линеш, радиовещательнии телевизионнии станцеш. ДукхагIа юкъедоаладергдолаш да прогрессивнегIа дола, Лаьттан искусственни спутникий повкъосталца лоаттаду телевизионнии радиои бувзамаш.

Дай-мехка опыто а дунен тIарча кхыча индустриальни мехкий опыто а къаьгга хьахьокх, производства эффективноста, продукци дикеи тешамеи хилара хьоккхамаш тоаделга хоадамболлаш долча даькъе керда техникеи толашагIа йола технологически процессаши шерра юкъекхахьарах тийша хургхилар.

1966 шера планах лаьрхIад машиний, изделей, материалий 315 керда тайпа хьаделга вIаштIехьдаккха, 350 хургболаш, е 1965 шерарчул 1,5-зза дукхагIа автоматически ахавтоматически линеш юкъейоалае. Планах лаьрхIад къаеннача конструкцех йолча машиний, оборудоване, приборий 144 совгIа тайпа производствера дIадаккха. ШерагIа юкъейоалаергйолаш я толашагIа йола технологически процессаш. Машиностроене юкъеяхьа лерхI керда 350 установка, цу даькъе электроэрозионни, ультразвуковой, световой, кхыча прогрессивни способех металлана обработка еш а.

Производства экономически эффективность лакхъяра боккхача лоархIаме да йоккхагIа йола агрегаташ шерагIа юкъекххаьяри хIара установкай низаш совдахари. Укх гарггарча хана, йоах докладчика, хьадла мероприятеш оттае лаьрхIад промышленностеи гIишлош ечеи йоккхагIа яь агрегаташ юкъекхувларга довла цементни промышленносте цхьан хана из даь хиннача тайпара.

Планах 4,7 процент лакхъе лаьрхIай промышленностера къахьегама овсарле, цунах денией бийсаннеи къахьегама овсарле лакхлургья 5,5 процент. Цу фактора чотах хилийта лерхI ерригача промышленносте дукхагIа арахецача продукце 70 процент, 1965 шера дукхагIа арахеца мегача 60 процента меттел.

ХьалхагIа дIаихача шерашка санна доацаш, укх шера 10-гIеи 11-гIеи классаш цхьан ханна арахецарца дувзаденна дукха а дукхагIа кагий нахи мехкарийи арахецаргба 1966 шера юкъерча общеобразовательни школаша. Цунца дувзаденна плана тIа лерхI лакхерчеи юкъерча специальнии дешара заведенешка а профессионально-технически училищашка а уж дукхагIа дIаийбе. Цунна нийсса хIанзе а денз йоакхо е еза юкъера школаш йистейоахаш бола кагийнахи мехкарийи балхаш тIа дIатарбара.

Паччахьалкхен промышленносто арахецача 1 сома маьха йолча товарни продукцега дIадодар 1,3 процент лохде лерхI, хIаьта из хул укх шера хиннача продукцега дIадодар лохдара боарамал кIезиг-дукха лакхагIа.

Бе безаш дукха болх ба материальни ресурсаех пайда дикагIа эцараи материально-технически Iалашон гIулакхаш дикагIа вIаштIехьдахараи. Материально-технически гIулакхашта йолча Паччахьалкхен комитетои цун организацешеи, министерствашцеи ведомствашцеи айхха бувзам а лоаттабеш, предприятеш хадданза материалашцеи техникацеи Iалашъе а бедалах, материалех доагорах, оборудованех кхоме пайда эца а беза.

1966 шера промышленни производства планировани экономически стимулировани керда методаш юкъейоалаяра гIулакха цIенхаштта гIа баккханза баргбац.

Укх тIеххьарча хана СССР Министрий Совете предложенеш ух цхьаццайола предприятеш 1966 шера денз кердача система тIа йоахаш хиларах. СССР Министрий Совето, цу предложенешка а хьежа, СССР министраш декхарийла баьб эггара хьалхарча аргIанна планировани экономически стимулировани кердача система тIа яьхача бакъахьа йолча предприятей перечень хьачуяла. 1966 шера юххье денз цхьайола предприятеш кердача система тIа яха лерхI, опыт дукхагIа Iарга хьежжа юхейисараш тIа-тIа дукхагIа а йолхаргйолаш. Из опыт даькъе а лоархIаш шоллагIча ах шерре а денз кердача система тIа даха йиш хургья 1966 шера 1-ча июле денз керда оптови маьхаш юкъедоаладе мегаргдолаш дола промышленноста юкъ-юкъера доакъош.

Эггара хьалхарча аргIанна из чакхдаккха йиш хургья яйгачеи кхачани промышленноста цхьадолча доакъошка, хIаьта эшаш йола опыт Iарген керда оптови маьхаш оттадаргеи хьежжа тIехьагIа кIезиг-кIезига доахаш кердача система тIа доахаргда промышленноста вож доакъош.

Укх шера денз, йоах дIахо докладчика, массехк шера вIаштта юртбоахама продукташ ийяра чIоагIача планашка яьнай паччахьалкхе. Цунга хьежжа 1966 шера паччахьалкхено керттера юртбоахама продукташи бедали ийяра боарамаш укх тайпара оттадаьд:

ялата культураш	55,7 млн. тонн
коартолаш	10,1 »
шекара свекла (фабрични)	75,4 »
боамби-бедал	5,3 »
доахани коа тIара оалхазараш (дийна долаш эзача)	8,9 »
шура	34,6 »
тха (дIалоархIача доалца)	361 эзар тонн
фуаш	10 миллиард

Укх шерарча опыто хьахьокх, заготовкайи закупочни маьхийи кердача система стимулирующи лоархIам мел боккха ба. ХьатIадоагIача шера план оттаеча хана из фактор теркалца е йиш яцар вайга, цудухьа юртбоахама бедала ресурсашка керттера продукташ планал совгIа эца лаьрхIад.

1966 шера оттаеча плана тIа лерхI юрта боахама материально-технически база дIахо чIоагIъяра массе оагIорахьара гIулакхаш чакхдаха. Юрта боахама лургья 263 эзар гаргга трактор, е 1965 шерарчул 23 эзар дукхагIа, 85,5 эзар ялат чуэца комбайн, е 1965 шерарчул 5,5 эзар дукхагIа, 130 эзар гаргга грузовой автомобиль, е 1965 шерарчул 41 эзар дукхагIа. ДукхагIа лургья кхыйола юртбоахама машинаш а. Промышленносто юрта боахама лургья 29,5 миллион тонн минеральни удобренеш, 1965 шерарчул 3 миллион тонн хIана яц аьнна дукхагIа.

Юртбоахама культурай тешшаме лакха хьувкъам кхебар духьа плана тIа лаьрхIад хиш дехка лаьтташ леладелга дIахо дегIадоаладараи мелиоративни балхаш дикка шердараи тIаерзаяь мероприятеш чакхъяха. Хин боахама гIирсаш хьалдарга йохийтача паччахьалкхен централизованни капиталовложеней боарам планах 1,2 миллиард сом хилийта лерхI хиш дехка лаьтташ шера 290 эзар гектар дукхагIа а хургдолаш. Цул совгIа, дикка балхаш чакхдаха лерхI лаьтташи культураши йокъаяра — союзни республикай бюджетех операционни гIулакхашка дIаухийтача ахчан чотах.

ХьатIадоагIача шера чIоагIа уйла тIаяхийта езаш я хIанз хий дехкаш долча лаьттай беркат совдаккхарца дувзаденна чакхйоахача мероприятешта а хIаьта иштта сов дукха тIоадал Iайна Iаьржа доаца лаьтташ долча районашка лаьтташ докъадара балхий комплекс кхоачашъяра а. Ушал латта лаьтташ докъадеш дола мелиоративни балхаш чакхдаха лерхI РСФСР къилбаседа-малхбузен областашка, Белорусски ССР-е, Прибалтийски республикашка, Украина Полосье.

Боамби бувча районашка дIахо балхаш дергда Узбекски ССР Мецача арара, Сурхан-Дарьински атагIара, Центральни Ферганера, Туркменски ССР Каракумски канала зонера, Таджикски ССР Яван-Обикиински атагIара керда лаьтташ докъадараи караерзадараи.

Ирригационни гIирсаш дикка дукхагIа хьалде лерхI РСФСР йокъал латтача районашка — Ростовскии Астраханскии областашка, Краснодарскии, Ставропольскии краяшка, Украине а Молдаве а. Хин боахама гIирсаш дикка дукхагIа хьалдергда дута дувча районашка. Цу гIулакха чакхдаха лерхI Сыр-Дарья, Аму-Дарья яхача хиний лохаленашка, Кубане, Волга лохаленашка дуга дIадера, Къилбаседа-Крымски каналах хетта хий дехка хьарсамаш дахара балхаш.

Хин боахама гIирсаш хьалдеча ужжал дукха балхаш кхоачашдара тоъал дукха хьожаю лаьтта оахка техника. 1966 шера юрта боахамга кхоачаргья 15 эзар гаргга экскаватор, 13,0 эзар бульдозер, 5,5 эзар скрепер.

ХьатIадоагIача шера финансироване дерригача хьастий чотах капитальни вложеней боарам 6,4 процент дукхагIа а хургба, 52,9 миллиард сом а хургба. Къоастаяь паччахьалкхен централизованни капитальни вложенеш 40,4 миллиард сом да, 1965 шераца нийсйича, 2,4 миллиард сом, е 6,3 процент дукхагIа хул уж, цунца гIишлошъяра-монтажни балхаш 1,6 миллиард сом, е 7,6 процент дукхагIа.

Юрта боахам дегIабоалабарга дIайохийта паччахьалкхен централизованни капитальни вложенеш къоастаяьй 6,1 миллиард сом боарам болаш, е 1965 шера хинначул 15,6 процент дукхагIа; колхозий средстваш а лаьрхIача, юрта боахамга дIайохийта средстваш 11,5 миллиард сом хургья.

Промышленностага дIайохийт 19,5 миллиард сом боарам бола капитальни вложенеш, е 1965 шера хиннарел 5,2 процент дукхагIа.

Наха чубахеи коммунальни гIишлош хьалъярга дIадахийта лерхI финансироване дерригача хьасташка гIолла 9,5 миллиард сом, е 1965 шера дахийтачул 6,8 процент дукхагIа, царца паччахьалкхен централизованни капитальни вложенешцара 6,6 миллиард сом, е 6,2 процент дукхагIа.

Просвещени, культура, унахцIено лораелга дегIадоаладара 1966 шера къоастаю 1,3 миллиард сом совгIа паччахьалкхен централизованни капитальни вложенеш, из деш унахцIено лораяра объекташ хьалъярга дIайохийта капиталовложенеш 9 процент совгIа лакхлургья.

1966 шера болх бе йолаялийта лерхI 38,3 миллиард сом мах бола керттера фондаш, е 1965 шера хиннарел 6,4 процент дукхагIа.

Капитальни вложенешта концентраци е дагахьа плана проекта тIа лерхI промышленность дегIайоалаяра къоастаеча капитальни вложеней берригача боарамах 70 процент пусковой гIишлошка дIаяхийта. Плана юкъеяхийтай боккха боахама лоархIам бола 2,5 миллион сом а кхы дукхагIа а сметни мах бола керда хьалъеш йола 327 гIишло. Ала доагIа 1965 шера уж санна йола гIишлош 463 хилар.

Цунца дувзаденна къаьстта аланза даргдац проектно-сметни гIулакх тоаданза дарг ца хилар. Укх тIеххьарча хана ла йиш йоацаш лохбеннаб сметаш дика хиларахи уж кхоачашъярахи бола проектни организацей бехктокхам.

Плана проекта тIа лерхI гIишлош хьалъеча къахьегача овсарле ялх процент лакхъе.

ТIакхетийта лерхIача мехка общественни производствай къаман доходой, йоах докладчика, йиш хулийтаргья 1966 шера оттаеча плана тIа советски наьха вахара боарам дIахо а лакхбара дош оттаде. Халкъа вахара боарам берригга чулоаца показатель йола реальни доход, цхьан сага лерхIаш 6,5 процент лакхъе лерхI. Из чIоагIа лакха хьокхам ба. Из хIама ца эшшаш шозза дукхагIа я 1959—1965 шерашка шера юккъера лаьрхIа тIакхеташ хиннача реальни доходел. Плана тIа лерхI общественни боахама тIара йоагIа колхозхой доходаш тIакхетара лакха темпаш хилийта. Уж лакхлургья 12 процент гаргга.

Дикка лакхлургья потреблене общественни фондаш. Нагахьа санна укх шера цу гIулакхашка 41 миллиард сом дIадахийтадале, тIаккха 1966 шера 44,5 миллиард сом дIадахийта лерхI. Болхлойи гIулакхера нахи 2 миллиони 900 эзари гаргга саг тIа а кхетаргва, хIама ца эшшаш 80 миллион сагага а кхоачаргба.

1966 шерара паччахьалкхени кооперативнии торговле розничнии товарооборот 110,5 миллиард сома боарамга кхачийта лерхI. Бахача нахага дохкаргда 1965 шера дехкачул 8 миллиард сом гаргга дукхагIа мах бола товараш. Дукхха лакхлургда шурий продукташ, чкъаьра, ганарий даьтта, кондитерски изделеш, телевизораш, радиоприемникаш, кхыдола товараш дохкилга. 30 процент совгIа лакхлургда холодильникаш йохкилга, 2 миллион совгIа йохкаргья уж.

Торговле министерствои Центросоюзи декхарийла я эцархошта гIулакх дикагIа де, аьле белгалдоаккх Н. К. Байбакова. Къаьстта терко е еза юртарча моттиге торговли тоаяраи товарооборот лакхъяраи. Цу гIулакха гIо дергда юрта дохкача боамбе-каьхата кIадашта, трикотажни изделешта тIабетташ хинна мах хIанз дIабоаккхаш хиларо. Цу тайпара, городеи юртарча моттигеи товарий маьхаш цхьатарра хургда.

1966 шера планах бахача наха деш дола гIулакх дикка тоаде лерхI. Бахача наха маьхах деш долча гIулакхий берригга боарам 10 процент лакхлургба. Бытовой гIулакх дара боарам 17 процент лакхлургба. Из деш кхы а чIоагIагIа дегIадоагIаргда юрта бахача наха деш дола бытовой гIулакх, цо гIо дергда городеи юртеи бахача наха бытовой гIулакх дара боарамаш гаргаозара.

1966 шера, хьалха дIадахача шерашка а санна, паччахьалкхен средствайи бахача наьха средствайи чотах боккхача боарамех хьалдергда наха чубаха цIенош. Плана проекта тIа лерхI цу средствай чотах дерригаш а 90 миллион квадратни метр хула наха чубаха цIенош эксплуатаце дIадала, е укх шера хиннарел 11,6 процент дукхагIа. Иштта дукха нах чубаха цIенош эксплуатаце дIаденнадац хьалха дIадахача цхьанна а шера. ХьатIадоагIача шера 11 миллион саго тоадергда чубахача цIеношкара шоай хьалаш.

ТIа-тIа шерлуш да кооперативни хьисапе наха чубаха цIенош хьалделга. ЦIенош хьалдергда кварталашта планировани яр цхьадолча даькъе тоаделга Iалашдеча типови проектех.

Плана проекта тIа лерхI дIахо а просвещени, культура, унахцIено лораелга дегIадоаладе. Шерлургья санаторей, салоIача цIеной, кхыйолча сага унахцIено тоаеча учрежденей сеть. 1966 шера 8,5 миллион бер хургда берий яслешкеи бешамашкеи. Из хIама ца эшшаш 1965 шера хинначул 11 процент дукхагIа да. Из бахьан долаш городашка 44 процент гаргга дола школе даха ха йоаца бераш яслешцеи бешамашцеи Iалашдергда. БархI класс йистеяьккхача дешархоех юкъерча школай ийслагIча классашка 1965 шера 58 процент ийцача 70 процентага кхачалца хьаэца лерхI 1966 шера.

Укх хьатIадоагIача шера хьадда гIулакхаш данза даргдац культурно-бытовой гIишлоний объекташ болх бе йолайолийтилга сихдара а цу гIишлонашка дIадодар лохдара а, больницаши берий учрежденеши сихха хьалъяра къаьстта терко а еш.

Плана проекта тIа лерхI лакхереи къаьстта юкъереи образовани йола специалисташ кийчбелга дIахо а шерде. Дикка дукхагIа нах дIаэцаргба вузашкеи техникумашкеи цхьайолча инженерни экономически специальностех. Укхаза дикагIа тоаде лерхI дукхагIча даькъе дийнахьа дешара наькъаца специалисташ кийчбелга. Квалифицированни кадраш кийчъяра эшача профессионально-технически училищай сеть шеръе лерхI. Цунца цхьана мамогга дегIайоалае лерхI кадраш юхакийчъяреи цар квалификаци лакхъяреи тайп-тайпара формаш, предприятей экономика, доал дара Iилма, къахьегам Iилманца вIаштIехьбаккхара методаш Iомаяра къаьстта низ тIабахийта беза.

ДIахо докладчика дувц союзни республикай халкъа боахам дегIабоалабара эггара а лоархIамегIа дола дешаш. 1966 шера йолча плана проекта тIа лерхI ерригача союзни республикай экономикеи культуреи лакхъе, паччахьалкхен юкъарча хьашташа маяххара а хIара союзни республика башхалоний лоархIам беш а.

ХIара союзни республика промышленности юрта боахами дегIабоалабара перспективаш ювцаш йола цифраш йоалаю нов. Байбакова. Цо белгалдоаккх ерригача союзни республикашка производства средстваши халкъа дукха эша товараши дукхагIа хилийта лерхIаш хилар. Цунца цхьана союзни республикай Министрий Советаша болх банза баргбац бахача наха лаьрхIа дола товараш кхы а дукхагIа арахецара эша кхы тIа йола моттигера ресурсаш лахара а уж юкъеяхийтара а тIехь. Из декхар дувзаденна да къахьегалургдола баха нах, къаьстта зIамигачеи юкъерчеи городашка баха нах, общественни производства юкъеоза лерхIаш.

КПСС ЦК сентябрьски Пленума решенеех союзни республикай Министрий Советий лоархIам кхы а чIоагIагIа лакхлургба нийса территориальни планировани яра, республикайи экономически районийи боахам комплексни дегIабоалабара гIулакха тIехь. Ховш маларра республикаш декхарийла я республиканскии союзно-республиканскии боахама доакъой планий проекташ меттел, союзни карайолча предприятешта йола предложенеш а оттае.

Планах лерхI производительни низаш территориально дIа-юха нийсдара даькъе цхьадола гIулакхаш де. Урала малхбоалехьарча районашка промышленноста керттера доакъош дIахо а чехкка дегIадоаладе лерхI. Ерригсоюзни хьашташта боахама пайда эцара дукхагIа юкъейоалаергья Малхбузерча СибарегIен, Казахстана, Средни Азе мехкдаьттаи газеи ресурсаш.

Доклада цхьа раздел СССР арахьарча торговленеи кхыча мехкашца леладеча экономически гIулакхаштеи хетаю. 1966 шера йолча плана проектах лерхI вIаши пайдане хилара ларда тIа социалистически мехкашцара экономически гIулакхаш дегIадоаладе, дегIадоагIача мехкашта экономически Iилма технически новкъостал де, хIаьта иштта капиталистически мехкашцара торговли а шеръе. СЭВ членаш долча мехкашка дукхагIа машиностроенеи кхыдолча обрабатывающи долча доакъойи продукци дукхагIа йохьийташ хиларца лакхлу уж мехкаш экономически дегIаахара эша доагор, электроэнерги, аьшка руда, чон Iаьржача металлий прокат, алюминий, кхыдола товараш лоаттаделга лакхлу. ДукхагIа хургья социалистически мехкашкара йоагIача машиннийи оборудованеи, транспортни средствай, халкъа эшача промышленни товарий, юртбоахама продуктай импорт.

Арахьара торговли шеръяраи цун эффективность лакхъяраи, йоах докладчика, машинаш, оборудовани, прибораш хьаяра, бедала цхьадола тайпаш дахара, хIаьта иштта экспортах долхача товарий къаьстта оборудоване технически боарами дикали лакхъяра тIадерзадаь дола лаьрхха гIулакхаш де деза.

Йистевоалаш Н. К. Байбакова йоах, 1966 шера плана проекта тIа белгалъяьха СССР халкъа боахам дегIабоалабара хьакъера заданеш оттаяьй вай торонаши резерваши реалистически лаьрхIа социалистически экономика законийи тенденцейи кхетамца лоархIам а баь.

1966 шера план кхоачаш а тIехкхоачаш а ярах шийи директиваш Советски Союза Коммунистически парте XXIII-ча съезде ювцаргйолча кердача пхе шера плана аргIанара декхараш толамца кхоачашдара чIоагIа ларда хургья.

Советски Союза Коммунистически парте XXIII-гIа съезд хьаелла биъ беттал кIезигагIа ха йисай. Цу йоккхача а лоархIамерча а событега кийчлуш ба вай берригa мохк. Шеиояц Коммунистически партена гонахьа айхха кхотаденнача дерригача халкъо хьатIадоагIача шера план кхоачашъяра а тIехкхоачашъяра а низ кхоберг ца хиларах, цунца вай мехка экономически низ чIоагIбара, коммунистически общество хьалъяра юкъе керда мул боакххаргхиларах.

ИСПАНЕ КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ ПРЕДСЕДАТЕЛАГА НОВКЪОСТАГА ДОЛОРЕС ИБАРРУРЕГА

Дукха еза Долорес Ибаррури!

Хьа 70 шу дузача дийнахьа Советски Союза Коммунистически парте Центральни Комитета хьена, испански дунен халкъашта юкъерчеи коммунистически, болхлой болама гIаръхьана йолча деятела, эггара дIайахIа дола вежарий маршал а дойт, дег тIера ловца а беана.

Къона йолча хана денз къахьегама халкъа ираз бахьан доаттабеча къовсаме дуаденна хьа деррига вахар, дукха еза Пасионэрия, вежарашка йолча Испане Коммунистически парте доаттабеча турпалча къовсамах [illegible] Iа, тха денал дола деттагIа а новкъост а, болхлой класса, берригача [illegible] доаца деррига хьинар, революце трибуна низ.

ГIа Iалашьяле доккха дакъа лаьцад фашизмана духьал доаттабеча къовсамах, [illegible] франкистски режима духьал доаттабеча къовсамах испански халкъ [illegible].

Советски Союза коммунисташта хов Iа, новкъост Долорес, пролетарски интернационализма езача принципа лорзагIа яргйоацаш тешаме йолаш, марксизма-ленинизма идейи дегIайоаларача пропаганда яран, дунен халкъашта юкъера коммунистически болама [illegible] 1957 шерарча Декларации 1960 шерарча Заявлени [illegible] доккха хIама дайна.

Коммунисташта, берригача советски наха йовза а йовз хьо, еза а еза хьо — испански [illegible] дола йоI, Советски Союза йоккха а дега чура еза а деттагIа. Цар беккха мах бу КПИ-ни КПСС-ни юкъера [illegible].

Дукха еза Долорес, дег тIера [illegible] могаш хилар а дукха ша шерашка яхар а. [illegible] а деррига антифранкистски низаш кхотадараи фашистски диктатура [illegible] болхлой класс [illegible] испански [illegible].

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ ЦЕНТРАЛЬНИ КОМИТЕТ

1966 ШЕРА ЙОЛЧА СССР ПАЧЧАХЬАЛКХЕН БЮДЖЕТАХИ 1964 ШЕРАРА СССР ПАЧЧАХЬАЛКХЕН БЮДЖЕТ КХОАЧАШЪЯРАХИ

СССС финансай министра депутата В. Ф. Гарбузова доклад

СССР Министрий Совето сесси хьожаргйолаши цо чIоагIъергйолаши юкъейоалаю 1966 шера йола СССР Паччахьалкхен бюджет, йоах В. Ф. Гарбузова. ХьатIадоагIа шу белгалдаьккха хургда боккха исторически лоархIам болча событе — Советски Союза Коммунистически парте XXIII-ча съездо. Парти ший съездага йода творчески низахи хьинарахи йиза йолаш, деррига советски халкъаца йохаргйоаца цхьоагIо йолаш.

Коммунистически парте вай мехка къахьегамхой низ тIаберзабу керттера декхараш кхоачашдара, эггара хьалха КПСС Программа тIа оттадаь керттера экономически декхар кхоачашдара — коммунизма материально - технически база хьалъяра. Ленински васкеташта тешаме йолча парте хадданза эргайоахаш тоаю коммунизм хьалъяра кулгалдара формаши методаши.

КПСС ЦК мартовски сентябрьски Пленумаша белгалдаьккхад промышленностеи юрта боахамеи реформаш елга, производства экономически стимулировани лакхъяра гIулакхий система чакхйоаккхилга. Уж лоархIамера хувцамаш долла хIама чулоацаш да, боахама доал дара ерригa системаши методаши чулоацаш я уж, дувцилга йоацаш цар мехка боахама а общественни а вахара дерригача оагIонашта дика влияни а ергья.

КПСС ЦК Пленумийи СССР Лакхехьарча Совета ялхлагIча сессеи решенеша хьахьокх демократически централизма ленински принцип дIахо дегIаяр. Централизованни планови хьалхле делаяр предприятеш оперативно - боахама хьакъе шоай лоIаме хилар шердарцеи республикански органий лоархIам лакхбарцеи дергда яхилга да из.

Предприятей боахама инициативеи экономически стимулировании лакхъергья централизованни планировани дIахо а эрдайоаккхаш тоаяра, финансай, маьхий, кредита, къахьегамах доагIача алапе хьакъе цаI мара йоаца паччахьалкхен политика дIаяхьара ларда тIа.

КПСС ЦК Пленума решенеш цхьа барт болаш могаяьй ерригача парте, дерригача советски халкъо. Цу решенешта чура хьайоагIа идеяш Коммунистически парте XXIII-ча съезда даха мадоаггIара накъа дахара мехка яьржа дIайолаеннача социалистически яхьа керттера чулоацам а хинна дIаэттай.

1965 шера вай мехко чакхйоаккх ворхI шера план — коммунизма материально - технически база хьаяра лоархIамера - этап. Семилетка щерашка дуккха лакхденнад продукци арахецилга; советски Iилмана карагIдаьннараш балха юкъедахьара ларда тIа лакхбеннаб производства технически боарам, дикка лакхъеннай мехка къаман доход.

Социалистически накопленеш дегIаяхкарах лакхбеннаб Паччахьалкхен бюджета боарам. ДIадахача ворхI шера бюджете гIолла оарцагIъяьха хилар 600 миллиард сом совгIа сумма хула Iалаьмате дукха ахчан резерваш. Халкъа боахам дегIабоалабарга, советски наьха вахара материальни культурнии боарам лакхбарга, вай мехка обороноспособность чIоагIъярга дIаяхийта хилар уж.

Халкъа боахама план толамца кхоачашъяро Iалашдир укх шера бюджет кхоачашъелга. 1965 шера Паччахьалкхен бюджет кхоачашъергья доходаш 103,5 миллиард сом долаш, е 100,6 процент, расходаш 102,7 миллиард сом долаш, е 99,9 процент. Доходаш расходел 0,8 миллиард сом тIехъяргья; уж средстваш дIайохийтаргья халкъа боахамга йохийта Госбанка кредитни вложенеш шеръяра. Ерригача союзни республикаша шоай паччахьалкхен бюджеташ кхоачашъю.

1965 шера йоккхий средстваш къоастаяьяр вай ханарча социалистически экономика лард йола индустри дIахо а дегIайоалаяра. Дукха керда промышленни предприятеш болх бе йолаяллийтар, дикка дукха заводаши фабрикаши эргаяьха тоайир; лакхъелар промышленноста оборотни фондаш; промышленни продукци арахецара план тIехкхоачашъеш я.

Мартовски Пленумо оттадаь гIулакхаш кхоачашдаро хIанзехьа а дика влияни лъй юрта боахамерча хьала. Мартовски Пленума решенега хьежжа юрта боахам дегIабоалабарга дIадахийтар планах лаьрхIа хинначул совгIа 3 миллиард сом гаргга, царех бюджета чотах 2,1 миллиард сом а долаш. Уж средстваш лехаяр товараш дукхагIа арахецарахи царна реализаци ярахи, хIаьта иштта бюджетеи боахамеи ресурсаш дIахоха нийсъярах.

СССР Лакхехьарча Совета пхелагIча сессе правительства дIайовзийтар советски халкъа вахара боарам дIахо а лакхбара 1965 шера чакхъяха лаьрхIа мероприятеш.

Халкъа боахаме юккъера лаьрхIа болхлойи гIулакхерча наьхеи алапи планах 4,5 процент лаврхIача метта 5,5 процент лакхлургда. Лакхдаьд просвещене, унахцIено лораяра болхлошта, иштта юкъарчал доацаш бахача наха гIулакх деча доакъой болхлошта доагIа алапи.

Халкъа эшача цхьадолча дуккхача товарий маьхаш лохдаьд; маьхаш лохдарах шера лаьрхIа бахача наха баьнна пайда 1,2 миллиард сом хилар.

Укх шера Iалаьмате йоккхача суммага кхоачаш, 10 миллиард сомал тIехйоалаш паччахьалкхен социальни страховане бюджет лакхъяларо йиш хилийтар профсоюзни организацешка пенсешта, ханна къахьегалургдоацаш висарах луча пособешта, санаторешкеи салоIача цIеношкеи ваха луча путевкашта дукхагIа расходаш е. Духхьал укх цхьан шера санаторешкеи салоIача цIеношкеи хилар 8 миллион совгIа саг, хIаьта пионерски лагерашка 5 миллион бер.

Дикка лакхъяьй колхозхой доходаш, уж пенсионни Iалашбелга юкъедоаладаьд. 1965 шера бахача наьха ахчан доходаш 10 процент совгIа лакхлургья.

Бахача наьха ахчан доходаш лакхъяларца дукхагIа товараш дохкар къахьегамхошка сбереженеш дукхагIа хилар. 1965 шера розничнии товарооборот вIаши нийсдеча маьхашка хьалха дIадахача шерашка 5 — 6 процент лакхъеннача метта 9,8 процент лакхлургья. Бахача наха сберегательни кассашка Iодехка ахчаш хIама ца эшшаш 3 миллиард сом дукхагIа хургда. Укх шера хьалдергда дерригаш а 80 миллион квадратни метр хула наха чубаха цIенош.

1965 шерара бюджета проект ювцаш палатай Бюджетни комиссеша, Къамий Совета Экономически комиссе, хIаьта иштта депутаташа цхьайола критически замечанеш а йир, предприятей финансово - боахама болх тоабара, дIайохийта средстваш дукхагIа кхояра, доал дара аппарата структура чоалхане йоацачи яккхара а из дарегIа хилийтара а тIаерзаяь йола предложенеш юкъе а йоалайир. Цу предложенешка СССР Министрий Совет а хьежар, плани бюджети кхоачашъеча хана юкъеяхийта чакх а яьхар.

КПСС ЦК Президиуми СССР Министрий Совети 1966 шерарча планагеи бюджетагеи хьожача хана терко тIаяхийтар материальнии ахчани ресурсаш кхом беш дIаяхийтара тIехьа лоаттабу къовсам лакхбанза баргбоацаш хилара.

Халкъа боахам дегIабоалабарах, халкъа вахара материальнии культурнии боарам лакхбарах, мехка оборонни низ лакхбарах йолча парteи правительствай указанешка хьежжа оттаьй 1966 шера йола СССР Паччахьалкхен бюджет.

Бюджета доходаши расходаши къоастаяьй союзни республикай Министрий Советаша, СССР министерствашеи ведомствашеи дакъа а лоацаш халкъа боахама плана хьокхамий ларда тIа.

Бюджета доходаш къоастаяьй сумма 105,4 миллиард сом йолаш, расходаш — 105,3 миллиард сом. ВIаши нийсдеча хьалашка бюджета доходаш 5,2 процент лакхлургья.

Доходий керттера дакъа ерригача бюджетах 96,5 миллиард сом е 91,6 процент лоацаргда социалистически боахама предприятейи организацейи платежаша.

1966 шера лакхлургда социалистически накопленештеи бюджета доходаштеи юкъера пайдай дакъа. ТIабоагIача пайдан ерригa сумма 43,1 миллиард сомага кхоачаргья, вешта аьлча 1965 шера хинначоа юхе 16,0 процент лакхлургья. Производство дIахо шеръяра, болхлошта материальни поощрени яра а культурно - бытовой гIулакх дара а предприятешка бутача пайдан сумма цхьа миллиард сом совгIа лакхлургья.

Бюджета чуйоагIа пайдан поступленеш 1965 шера 31,6 миллиард сом хиннача метта 35,2 миллиард сом долаш къоастаяьй. 1966 шера оборота тIера налог халкъа боахама плана заданеша маяххара 39,4 миллиард сом йолаш къоастаяьй.

1966 шерарча паччахьалкхен бюджете арахьарча торговлега йоагIа поступленеш дукхагIа хилийта лаьрхIад. Уж доходаш лакхъяр Советски Союзо хIама ца эшшаш дунен дерригача мехкашца лелаеча шеррача арахьарча торговле результат я.

КПСС ЦК мартовски Пленума решенешка хьежжа 1966 шера 1 январе денз колхозашкара йоагIача подоходни налогах дола закон юкъедоаладу. ХIана из налог укх сахьата йоаккхача тайпара колхоза валовой дохода тIера а йоацаш, рентабельностал 15 процент лакхагIйолча цIенача дохода тIереи боахаме болх беча колхозхочоа бетта дала оттадаьча налог тохаш доацача 60 сомал совгIа долча колхозхой къахьегама алапе фонда тIереи йоаккхаргья.

1966 шера колхозашкара йоагIаргйолча подоходни налога поступленеш къоастаяьй кердача порядка лоархIам а беш 0,7 миллиард сом. Подоходни налог лохъярах колхозашта боала пайда хIама ца эшшаш 500 миллион сом хургба.

Болхлойи гIулакхера нахи а алапе фонд а, дукхагIа хилийтарах йолча халкъа боахама плана проектировкашка, хIаьта иштта налога йолаш йолча ставкашка хьежжа 1966 шера бахача наха тIера йоагIа налогаш 8,1 миллиард сом йолаш оттаьй.

1966 шера йола СССР Паччахьалкхен бюджета расходаш 105,3 миллиард сом хургья, е 1965 шера лийрхIа хиннарел 5,8 миллиард сом дукхагIа.

Халкъа боахама деррига доакъош дегIадоаладарга бюджетера дIадохийт 43,8 миллиард сом. Цул совгIа, цу гIулакха лаьрхIа дIайохийт предприятей шоай йола 35,5 миллиард сом хула ресурсаш а. Сентябрьски Пленума решенешка хьежжа лакхлу боахама хьашташ ахчан средствашца Iалашдара бола кредита лоархIам а. Мехка экономика дегIайоалаеча паччахьалкхено дIайохийтача вложеней берригa боарам 81,8 миллиард сом хургба е 1965 шера хиннaчул 7,8 процент дукхагIа.

1966 шера социально - культурни мероприятешта йола бюджетни ассигнованеш дIахо лакхъе лаьрхIай; царна финансировани яра къоастаду 40,3 миллиард сом, е 1965 шера планах хиннaчул 2,8 миллиард сом дукхагIа.

СССР Лакхехьара Совет хьожаргйолаш юкъеенача 1966 шера йолча СССР Паччахьалкхен бюджето хьахьокх вай мехко коммунистически общество хьалъяра новкъа боаккхаргбола керда боккха гIа.

Кердача пятилетка хьалхарча шера бюджет — из машара, хIама кхоллаш миллионаш болча советски наха творчески хьегача къин бюджет я, из вай халкъа вахар дIахо а тоадара бюджет я.

1966 шера, йоах докладчика, промышленность дегIайоалаяра къоастаду 42,8 миллиард сом, е халкъа боахаме дIайохийтача ерригача вложенех ахенел совгIа яраш. Из деш бюджетера 22,4 миллиард сом ассигновани ю, хIаьта боахамий шоай йолча средствай чотах — 20 миллиард сом. 1965 шерацa нийсдича промышленностага дIайохийта вложенеш 6,8 процент лакхлургья.

ЛерхIаш йолча ассигнованеша Iалашду электроэнергетика, машиностроени, металлообработка, химически промышленность дегIаухилга хьалха латтар. Цу прогрессивни доакъошка дохийт 7 миллиард сом.

Промышленни товараш дукхагIа хьадара а уж бахача нахага дукхагIа дохкара а лаьрхIа дукха средстваш къоастаяьй ейгеи кхачани промышленность дегIайоалаяра. Бахача наха бытовой гIулакх делга тоадараи быта служба кадраш кийчъяраи цIенхаштта гIулакхаш де белгалдаьхад.

1966 шера транспорти бувзами дегIабоалабараи эргабоаккхаш тоабараи 8,4 миллиард сом дIадохийтаргда.

Планированеи производства стимулированеи кердача хьалашка пайда предприятеша беча балха мах бара эггара а лоархIамегIа болча хьокхамех цаI а, материальни поощрене, социально - культурни мероприятей, нах чубаха цIенош хьалдарй, производство дегIайоалаяра фондаш хьахилара хьаст а хинна дIаоттаргба. Халкъа боахам дIахо а дегIабоалабарга дIайохийта паччахьалкхен централизованни финансови ресурсаш хьаяра болча пайда лоархIам лакхлургба.

1966 шера промышленносто лу пайда 1965 шераца нийсбича 14,3 процент лакх а лургба 26,5 миллиард сомага а кхоачаргба. 1966 шерарча халкъа боахама плане промышленноста товарни продукцега дIабода мах 1,3 процент лохбе лерхI. Транспортереи бувзама органашкареи пайда 1966 шера 11,8 процент лакхлургба.

Укх шера кIезига яц промышленни предприятеш накопленей план кхоачаш ца еш. Долла хIама а де деза 1966 шера пайда балара плани бюджета хьалхашкара декхараши кхоачашдара.

КПСС ЦК сентябрьски Пленума решенеш тIа белгалъяьккхай общественни производства эффективность а къахьегама овсарле а лакхъелга Iалашдергдола гIулакхий бIарчча система. 1966 шерарча планах лерхI промышленностера къахьегама овсарле дIахо а лакхъе.

Iилма - технически прогресса хIанзарча хьалашка хьалхарча плане увттаду производства технически боарам, продукце дикал, тешаме хилар, цунах пайда эцара эффективность яхараш санна дола дешаш.

Продукце дикал лакхъяра тIехьа доаттабеча къовсаме хIана шерра пайда эцаргба экономически стимулех. Реализацеи рентабельностеи боарамга хьежжа предприятей балха мах беш хиларо лакхбергба изделей дикала потребитело лоаттабу тIахьожам. Оттаьча стандартал дикагIа продукци арахецача предприятешта мукъабеннаб царна боала пайда лакхбергболаш цу продукце оптови маьхаш тIатоха. Продукце дикал лакхъеш предприятеша кхы тIа а еча затраташтa лаьрхIа йола кредиташ яла лерхI. Керда техника караерзаяра фонда чотах лоархIаргья керда изделеш арахецаш хьалхарча шера хинна лакха издержкаш.

Промышленни министерствайи предприятейи кулгалхой декхарийла ба 1966 шера арахецача продукце дикал дикка лакхъе.

Сентябрьски Пленуме белгалдаьккхадар, йоах министра, хIана а керттерча производственни фондех кхоачамболлаш пайда ца эцаш хилар.

1966 шера керттера производственни фондаш дукхагIа хилийтарга а технически керда яхарга а дIадохийт 19,5 миллиард сом, уж дукха средстваш дIаяхийта еза мамогга цар дукхагIа пайда бергболаш.

Промышленностеи вай экономика кхыйолча отраслешкеи хIанз йолаш я Iалаьмате йоккха оборотни фондаш. Алхха халкъа боахамера оборотни средстваш алсамъяхара хьожадеш да 1966 шера 4,5 млрд. сом царех промышленносте — 2,4 млрд. сом.

Правительства тIадилларца СССР Госпланерча маьхий Комитетои СССР финансай Министерствай декабрь чакхбоалаш СССР Министрий Совета лургья промышленни продукце оптови маьхий керттерча лостамех йола предложенеш.

КПСС ЦК сентябрьски Пленума решенеша лаьрххIача тайпара промышленность производства планированеи стимулированеи кердача системага йоаккхилга дIадолалу шу хургда 1966 шу. Правительства указанех СССР Госплано, СССР финансай Министерства, къахьегамеи алапеи дешашта йолча Паччахьалкхен комитето, ВЦСПС-о, СССР Госбанко, СССР Стройбанко министерствашеи ведомствашеи дакъа а лоацаш хIара отраслеи предприятей группайи башхалоний лоархIам а беш керда система юкъейоалае хиланза дардоаца документаш кийчду. Производственни фондаш, предприятеш дегIаяхкара фондаш, поощреней фондаш, социально-культурни мероприятей фондаш оттаяреи царех луш болча маьха боарамеи порядок оттае лерхI; иштта кийчъеш я плановии планал тIех болеи пайда дIаса бекъара Положении кхыйола указанеши.

1966 шера цхьайола предприятеш планированеи экономически стимулированеи кердача порядка тIа йоахаргйолча министерствай предложенешка хьалххагIе а хьежаргйола комисси вIашагIтехай СССР Госплана, маьхий Паччахьалкхен Комитета, СССР финансай Министерства, СССР Госбанка, къахьегамеи алапеи дешашта йолча Паччахьалкхен Комитета, СССР ЦСУ, СССР Стройбанка викалех.

Вай экономика дIахо дегIаяри халкъа хьал-торо лакхъелгеи, йоах дIахо докладчико, дуккхача даькъе юрта боахам дегIабарах тийша да. 1966 шера юрта боахам дегIабара хьожадеш да 13,2 млрд. сом, царех бюджетера 6,5 млрд. сом.

Бюджете лерхIаш я 1966 шера юрта бахача нахага дохкаш долча товараштa еш йола наценкаш дIаяхара хьожаеш йола ассигнованеш. ХIанз городе а юрта а дохкаш дола деррига товараш цаIаш долча розничнии маьхех дохкаргда.

Совхозашкеи паччахьалкхен кхыча юртбоахама предприятешкеи капитальни вложенешта финансировани яра хьожаду 6,1 млрд. сом, е 1965 шера хиннaчул 15,6 процент дукхагIа. Цул совгIа, дуккха а дегIадоагIаргда Госбанко колхозашта луш дола дуккхача хана лаьрхIа дола кредиташ.

КПСС ЦК-и СССР Министрий Советои соцам баьб 1966 шера 1 январе денз колхозашкеи совхозашкеи йохкача тракторий, юртбоахама машиний, автомобилийи царна йолча запасни оатхалийи, электрооборудованеи, шинайи оптови маьхаш чухнахьа даха.

Халкъа боахама плана хьокхамашца доагIаш совхозаш дIахо дегIайоалаяра бюджетереи цар шоай средстваехи 1966 шера хьожаду 7,4 млрд. сом. Юртбоахама продукцех дола закупочни маьхаш лакхдар лаьрхIача совхозашта тIабоагIа пайда 1,6 млрд. сом хургба. Совхозашта тIабоагIа пайда хьожабе беза боахам шербара, капитальни гIишлошъяра, дикача болхлошта поощрени яра, болхлойи гIулакхерча наьхеи культурно - бытовой хьалаш тоадара.

1966 шерарча СССР Паччахьалкхен бюджета проекта тIа лаьрхIад хинбоахама гIишлош яра 1,2 млрд. сом дIадахийта, 1965 шера планах цхьа миллиард сом хиннача.

1966 шера плана тIа лерхI колхозаши совхозаши тракторашца юртбоахама машинашца, удобренешца, производствана эшача кхыча товаращца Iалашъелга тоаде. Цунца дийза «Сельхозтехника» объединене товарооборот хьатIахулача шера 8,1 млрд. сомага кхоачаргья, вешта аьлча 10,5 процент лакхлургья.

Вай мехка, йоах дIахо министра, хьалъеш я йоккха капитальни гIишлош. Строительства оборотни средстваш юкъейихьача, 1966 шера 6 процент лакх а денна 40,6 млрд. сомага кхоачаргда капитальни вложенешта финансировани елга, царех бюджета чотах 22,8 млрд. сом, предприятейи организацейи шоай средстваш — 16,7 млрд. сом. Цул совгIа, паччахьалкхен планал тIех капитальни вложенеш ергья 12 млрд. сомал совгIа.

Къаьстта сиха дегIайоагIа капитальни вложенеш машинаш еча — 13. юрта боахаме — 15,6, яйгеи кхачани промышленносте — 15,2 процент.

1966 шера дуккха а дукхагIа дергда наха чубаха цIенош. Паччахьалкхен планах 5-4 млрд. сом хьожаду цунна. Жилищно-строительни кооперативай средстваех паччахьалкхен кредита новкъосталца наха чубаха цIенош делга шерра дегIадоагIаргда. 1965 шераца нийсдича цу гIулакха лаьрхIа кредиташ дегIадоагIа 26 процент. Иштта хьожадаь да городашкеи юрташкеи индивидуальни цIенош дара кредиташ.

Бюджете лаьрхIа да строительстве чурча ресурсашта 0,85 млрд. сома мобилизаци е, дукхагIча даькъе дIаоттаянза йолча оборудоване запасаш кIезигъяра чотах.

Плана тIа белгал мадарра 1966 шерра бюджете лаьрхIа да строительно-монтажни балхах дIададар лохдарах 0,2 млрд. сом кходе.

Юхалургдоацаш финансировани яра метта капитальни вложенешта дуккхача хана лаьрхIа кредитовани ярга даларо предприятеши стройкаши капитальни вложеней лакхара эффективность хилар ловш, оборудованена ший ханнахьа монтаж ен болх бе йолаяллийтеи ловш хилар совгIа доаккхаргда.

ТIадоагIача шера дикка шерлургда бIарчча объектах е дуккхача балхех укрупненни расчеташ елга, цо гIо дергда гIишлош чехкагIа хьалъяраи дIабода мах лохбараи.

Капитальни вложеней эффективность лакхъяреи царех хьаулар алсам даккхареи лоархIамера хьал да проектно-сметни гIулакх тоадар. Мехка проектни организацеша боккхеи пайданеи болх бу. Цунца цхьана цар балха тIа белгалдоаха кхоачамбоацараш кIезига дац. СССР Госстрой, СССР министерстваши ведомстваши, союзни республикай министрий советаши, сентябрьски Пленума решенеша ма яххара, декхарийла я проектнии строительнии организацей болх тоабе, хьакъоастаеш йолча капитальни вложеней эффективность лакхъелга, производственни мощносташи нах чубаха цIеноши чехкагIа даь доахилга, строительстваrа дIабода мах чухнахьа боаккхилгеи строительно - монтажни балхий дикал лакхъелгеи Iалашде.

Строительни проектни организацей балха бола тIахьожам чIоагIбара доккха дакъа кхоач СССР Стройбанка учрежденешка.

Коммунистически партеи правительствай массаза а йоакхо еш да, йоах дIахо докладчика, советски наьха материальни хьал-торо, культурни боарам айбар. Цунна тIаберзабаьба партеи правительствай берригa болх. Ала деза просвещении наьха унахцIено лораелгеи дегIадара хьакъехьара ворхI шера плана заданеш дуккха а тIехкхоачашъяь хилар.

1966 шера бюджета социально-культурни гIулакхаш дара еш йола ассигнованеш 1965 шераца нийсийча 2,8 млрд. сома е 7.7 процент дегIайоагIа. Мероприятей къаьст-къаьстача тайпашка дIадохийтар хургда: халкъа образованега, Iилмангеи культурагеи — 18,7 млрд. сом, наьха унахцIено лораяраи физически культураннеи — 7,0 млрд. сом, паччахьалкхен социальни страхованегеи социальни Iалашонгеи — 14,6 млрд сом.

Кхуваш йоагIа тIехье хьалкхеяра системе лоархIаме роль лелаю деша даха ха кхачанза долча берий учрежденеша. 1966 шера цу учрежденешкара бераш 835 эзар тIакхетаргда, хIаьта 8,5 миллион а хургда. Берий бешамаштеи яслештеи финансировани яра дIадахийта лерхI 2,4 млрд. сом, вешта аьлча укх шера хиннaчул 11,3 процент дукхагIа.

Массанега а дешийтара 1966 шера хьожаю ассигнованеш 5 млрд. сом а я 6,4 процент дегIа а йоагIа. Цу средстваша Iалашду дIахо а дешархой хьачуяцилга лакхделга, школай материальни база чIоагIъелга, уж кабинеташца, лабораторешцеи дешара мастерскешцеи Iалашъелга. Юкъара дешара масса а тайпа школашка дешаш 49 млн. саг хургва. ДикагIча оагIорахьа къоастадаьд укх шера СССР Лакхехьарча Совета йиълагIча сессе бюджетни комиссеша оттадаь юртарча школай дешархой мах боацаш дIа-юха ухаргбола дош.

ДIахо дегIайоагIаргья дIаьхдаьча ден школаши группаши. Цар аьттув болаш вIаши тарду бераштa общества а дезало а кхетам лулга. 1966 шу чакхдоалаш цига ухаш хургва 3 млн. дешархо, е 1965 шера ихачул 590 эзар дукхагIа.

КПСС ЦК сентябрьски Пленумо боккха теркам тIабахийтар халкъа боахама лаьрхIа кадраш кийчъяра. Кердача хьалашка наьха санна лакхлу инженерно - технически кадрайи хIаьта иштта специалистий-экономистийи экономически кийчо яра лоархIам. Кадраш кийчъяра бюджете яь ерригa ассигнованеш 3,3 млрд. сом я, из да 8,5 процент лакхлулга.

Шерагара шерага дегIаух Iилма тохкамаш дара еш йола ассигнованеш. 1966 шера Iилмай учрежденешта финансировани яра бюджетереи, предприятейи, организацейи, шоай средстваехи хьожаду 6,5 млрд. сом, е вешта аьлча 1965 шерарчул 9,9 процент дукхагIа.

Советски наьха унахцIено лораяра йоакхо елга вай паччахьалкхено массаза а къаьстта теркам тIабохийташ хиннад.

1966 шера лерхIаш да дарбан профилактически учреждений сеть дIахо а шеръе, бахача наха медицински гIулакхаш делга тоаде, медицински Iилмана карагIдаьнна кердагIа дараш практика юкъедоаладе. Больницашкара менгеш шера 90 эзар гаргга тIакхетаргда 2,3 миллионага а кхоачаш. ТIадоагIача шера кхы тIа а 54 млн. сом къоастадергда больницай хирургически отделенешка дIайохийтача молхай норма лакхъяраи амбулаторни дарбаш дайташ болча Даьхен тIема инвалидашта льготаш ялараи. Социальни страхованеи социальни Iалашоннеи дIадохийтар 1966 шера 6,0 процент лакхлургда 14,6 млрд. сом а хургда, царех паччахьалкхен пенсеш далара хьожаду 10,2 млрд. сом.

Къахьегамхой материальни Iалашбара лоархIаме моттиг кхоач ВЦСПС-и моттигерча профсоюзни организацейи бе йоаллача паччахьалкхен социальни Iалашон бюджетага. 1966 шера соцстраха бюджет 800 млн. сом алсам яргья, 11 млрд. сомага а кхоачаш. Из бюджет дегIаяро тIадоагIача шера иштта торо хулийтаргья санатореши, салаIара цIеноши, туристски базаши дукхагIа хьалъе.

1965 шера I-и II-и группай инвалидаштеи цIен-дай байнача дезалаштеи телача пенсей минимальни боарам лакхбаьб. Цу гIулакха 1966 шера хьожаду 200 млн. сомал дукхагIа ахча. Шеръяьй Даьхен тIема инвалидаштеи тIема гIулакх дечар дезалаштеи йола льготаш.

Укх шера денз дIахьош да колхозхой пенсешца Iалашбара СССР Лакхехьарча Совето тIайица закон. 1966 шера пенсеш ийдергда 8,3 миллион саго. Социальни Iалашон централизованни фонда чотах колхозхошта пенсеши пособеши телара 1966 шера дIадохийтаргда 1-4 млрд. сом, царех Паччахьалкхен бюджета средстваш 400 млн. сом хургда.

Къахьегамхой депутатий моттигерча Советийи, учрежденейи, организацейи кулгалхой декхар да паччахьалкхено социально - культурни гIулакхашта къоастаеш йола Iалаьмате дукха средстваш кхомбеши халкъа ма хулла дукхагIа пайда беши дIаяхийтар.

Советски Союз, йоах дIахо докладчико, ший арахьара политика дIахьош тIера ца йоалаш ларде лувцаш я тайп-тайпара общественни строй йола паччахьалкхенаш машаре яха езара ленински принцип. Цу политико лайнаб хано баь тохкам, вай мехка машаре боахам а культура а хьалъяра хьаштаща, дерригача дунен тIарча къахьегамхошта дагалаттачунца йизза йоагIаш я из.

ТIеххьарча хана хиннача событеша тешал ду империалистически паччахьалкхений агрессивни низаш хьаьрдалара, керд-керда тIема цIераш лотае уж гIертара, социальнии къамани кортамукъал яккхара процесс тIема средствашца соцае гIертара.

Дунен тIара хьал кхохкаденнача, тIема кхерам чIоагIбеннача хьале вай декхарийла да вай халкъа машарера хIама хьаду къахьегам лорабеш вай мехка обороноспособность кхы а чIоагIъе. СССР Паччахьалкхен бюджете 1966 шера оборона йола ассигнованеш 13,4 млрд. сом, е укх шерачул 5 процент дукхагIа я. Уж расходаш 1966 шера ерригача бюджетах 12,8 процент хургья. Ший обороноспособность чIоагIъеш Советски Союзо дIахо а леррагIеи тIера ца йоалаши дIахьоргья машар латтийтара политика.

1966 шера бюджете паччахьалкхен управлене органаш лелаяра хьожаду 1.3 млрд. сом, из хул бюджета ерригача расходех 1,2 процент. КПСС ЦК сентябрьски Пленума решенешца доагIаш хIанз чакхдоалаш латт промышленноста доал делга эргадоаккхилгеи керда союзнии республикански органаш вIашагIйохкилгеи. БIарчча хьайицача цу аппарата дукхали из лелаярга дIададари кIезиглургда.

ТIадоагIача шера хозрасчетнии бюджетнии организацей болх тоабелгеи управленчески аппарат кIезигъелгеи лерхIаш да. Цо яла еза экономи 527 млн. сом я.

Предприятешкеи организацешкеи управленчески расходаш хIанз а йоккха я, хIаьта цар штаташка совленаш кIезига а яц. Боахама кулгалдара кердача формашеи методашеи дика хьалаш хьаду управленчески аппарата структура тоаяра.

СССР Министерствайи ведомствайи кулгалхой, союзни республикай Министрий Советаш цахаддаш болх бе декхарийла я управлене аппарат тоаяраи дарегIа хилийтараи, из лелаяра дола средстваш нийсеи кхомбеши дIадахийтара тIехьа чIоагIа тIахьожам лоаттабе. Финансови органаш шоай аргIа учрежденешеи, предприятешеи, организацешеи штатно - сметни дисциплина лелаяра бола тIахьожам чIоагIбе декхарийла я.

Дуккха къамаш дахача, вай Даьхен экономически низ чIоагIбалар, дIахо йоах докладчика, ерригача союзни республикай боахами культуреи цахаддаш айяларца дувзаденна да. Из дизза доагIаш а вай стройца ленински къамий политика леррах вахаре йоалаярца хьахинна а да. Халкъий доттагIал — социалистически общество дегIаяра боккха низ.

КПСС ЦК сентябрьски Пленума решенеша вай берригача мехка а хIара союзни республика а экономика дегIаяра дика хьалаш кхеллад. Кердача хьала тIа доал дара отраслевой принцип тарлуш хургья территориальни принципаца халкъа боахам бIарчча а мехка республикайи районийи экономика а комплексни дегIаяра отраслешта юкъерча декхарашца, республикай боахама бокъонаш шеръярца.

КПСС Центральни Комитетои СССР Министрий Советои соцам тIа ийцаб планироване, капитальни гIишлошъяра, финансироване, къахьегамеи алапеи даькъе союзни республикай бокъонаш шеръе.

1966 шера союзни республикай бюджеташ 57.2 млрд. сом хургда, вешта аьлча 5 процент дукхагIа. СССР Паччахьалкхен бюджета юкъе къаьст-къаьстача союзни республикай бюджеташ иштта хилийта лерхI:

	(млн. сом) 1965 шу.	1966 шу.
РСФСР	31.552	32.917
Украински ССР	9.283	9.848
Белорусски ССР	1.661	1.839
Узбекски ССР	1.841	1.947
Казахски ССР	3.981	3.983
Грузински ССР	945	992
Азербайджански ССР	931	992
Литовски ССР	765	838
Молдавски ССР	513	575
Латвийски ССР	563	613
Киргизски ССР	531	580
Таджикски ССР	491	529
Армянски ССР	604	637
Туркменски ССР	461	479
Эстонски ССР	405	430

Союзни республикай бюджеташа дизза Iалашду халкъа боахама плана лерхIача тайпара хIара союзни республика боахами культуреи дегIаяр. Цунца цхьана планах лерхIача мероприятешта финансировани яра союзни бюджетацара хьожаду: Казахски ССР—1024 млн. сом, Таджикски ССР — 51 млн. сом, Туркменски ССР — 98 млн. сом.

Правительства тIадилларца СССР финансай Министерство моттигера организацеш союзни подчинене йолча предприятей болх тоабара безам дукхагIа болаш хилийтара республикай бюджеташта цу предприятешта тIабоагIача пайдах отчисленеш яра предложенеш оттаеш я. Цул совгIа деш да промышленноста доал дара кердача хьалашка районни бюджетий доходни база чIоагIъяра гIулакхаш а.

1966 шера халкъа боахама финансировани яра союзни республикай бюджеташкара хьожаду 26,3 млрд. сом царех промышленностеи строительстввеи — 13,9 млрд. сом, юрта боахаме — 5,8 млрд. сом. Социально - культурни гIулакхашка дIадохийтаргда 28,1 млрд. сом.

Жилищно-коммунальни боахам дегIабарга, городаши районни юртий центраши тоаяра, моттигерча Советий фондашта капитальни ремонт ярга, автомобильни наькъаш хьадаргеи тоадаргеи дIадохийт 6,2 млрд. сом, царех бюджетера 4,9 млрд. сом.

1966 шера бюджета проектаца цхьана, хоам бу докладчико, правительства СССР Лакхехьарча Совете чIоагIъе дIалу 1964 шера СССР Паччахьалкхен бюджет кхоачашъярах йола отчет. ДIадахача шера бюджет кхоачашъяьй доходашта 94,4 млрд. сом, е 102,4 процент, хIаьта расходашта — 92.2 млрд. сом е 100,7 процент. Расходел доходаш совгIъялар 2,2 млрд. сом да. Депутаташка дIаеннача отчета тIа йолаш я 1964 шерарча бюджета доходехи расходехи йола яьшха сведенеш.

Советски халкъа чIоагIа дегаш айденна къахьегаш да КПСС ЦК мартовскии сентябрьскии Пленумий решенеш кхоачашъеш. Уж решенеш кхоачашъяро кхы а лакха боаккхаргба советски паччахьалкхен экономически низ, халкъа хьал-торо дIахо дегIаяр Iалашдергда, кхы а чIоагIъергья болхлойи ахархойи союз, гIо дергда коммунизм хьалъяра декхараш кхоачашдара. Коммунистически партеи цун ленински Центральни Комитетаи гонахьа айхха кхотабеннача советски наха коммунизм хьалъяра сийлахь-боккхача наькъа тIа керда башха-дика коталонаш йоахаргья.

ХАНАЛ ХЬАЛХА

Ноябрь бетта планал совгIа 86 метр бурув техад керда № 96 йола Ястребиная яха скважина йоаккхача Старогрозненски кIоарга бурув деттача управлене бригада коллективо. Къонача мастера - коммуниста Кротов Георгий Степановича кулгалдеча цу коллективо кердача скважина бурув тоха болабеннача хана денз дика толамаш доах, графикал дикка хьалхабаьннаб.

Бурув тохара темпаш сихъяра, осташ, электроэнерги, реагенташ кхоярах духхьала ноябрь бетта 36627 сом паччахьалкхенна ахча кходаьд бурув деттараша.

Бетта план кхоачашъярал совгIа тIаийца хинна социалистически декхараш а тIеххкхоачашдаьд нов. Масуев Махьмада кулгалдеча смено. Иштта хьинаре къахьег нов. Романенко Петр керте латтача смено а.

Къахьегама толамашца накъа баха кийчлуш ба бурув деттараш КПСС ткъаь кхоалагIча съезда.

А. ТИЩЕНКО.

«СЕРДАЛО»
3-гIа оагI. 11 декабрь, 1965 шу.

Доазол дехьара

КЪУЛБЕХЬЕН ВЬЕТНАМА НФО РЕШЕНИ

ХАНОЙ, 9 декабрь. (ТАСС). Рождественски цIей дездарца дуваденна тIом ханна соцабе аьнна решени яьй Къулбехьен Вьетнама Къаман кортамукъален фронта Центральни Комитето. Цу решенега хьежжа, 12 сахьата — индокитайски ханах 24 декабре сайрийна 6 сахьат даьлча денз 25 декабре Iуйрийна 6 сахьат даллалца йолча хана — Къулбехьен Вьетнама кортамукъален эскара герзашцарча ниааша цхьаккха тайпа наступательни операцеш ергьяц мехка ерригача территорех цхьанна а моттиге. Марионеточни эскара салтий а хIаьта иштта Къулбехьен Вьетнамерча тIема юкъе дакъа лоацаш болча американски кхыча мехкара баьхкача военни гIулакхаш тIарча вокхаргеи а йиш хургья рождественски бийса шоай дезалаи гаргарча нахаи юкъе яккха, нагахьа санна цар кара герз а ца хуле, цар разведывательни гIулакхаш а ца леладойя.

Нагахьа санна ханна тIом сацийтара хьакъехьа яь решени американо-сайгонски бIунаша толхайойя юха хIама тоха бокъо шийга ют фронто.

«Кортамукъале» яхача агентства хьакхайкальча коммюнике тIа белгалдоаккх, из бакъахьара решени ше тIаэцача хана Къаман кортамукъален фронта Центральни Комитета дага хиннар ды лелабеча вьетнамций-католикий сий дара политика а вьетнамски халкъа американски халкъацара доттагIлен уйла а хинна хилар.

Из тайпа дика гIулакх цу даькъе хIанз шоалагIа даьд укх шера НФО. Февраль бутт болалуш Фронто тIом соцабе аьнна решени йир сигаларча беттаца лоархIаш а Вьетнаме бахача наха чIоагтIа дездеш а долча кердача шераца дувзаденна.

«Джеминай-7» — космосе

НЬЮ-ЙОРК. 9 декабрь. (ТАСС). «Джеминай-7» яхача космически кема тIара американски космонавташ селхан делкъел тIехьагIа моттигерча ханах 3 сахьати 57 минути (московски ханах 23 сахьати 57 минути) яьлча Лаьттанна гонахьа 61 го баьккха баьлар. Полета программа тIа оттаяь тайп-тайпара заданеш кхоачашъяьй космонавташа Борманеи Ловеллаи.

Цу юкъа «Джеминай-6» яха космически кема сигалдахийтара кийчо еш латт Кеннеде мысе. Селхан хийцай айп гучадаьнна йола кема тIара электронни счетно-решающи устройство. Нагахьа санна кема оборудованена дIахо тохкамбеш кхы телха хиларах цхьаккха а хIама гуча ца доале, «Джеминай-6» яха кема сигалдохийтаргда юха кIирандийнахьа е оршотдийнахьа.

Полета программах лаьрхIад уж кемаш космосе вIаши гаргадоаладе а царга массехк сахьата цхьана Лаьттанна гонахьа го бахийта а.

НЬЮ-ЙОРК, 9 декабрь. (ТАСС). Тахан 12 сахьати 44 минути яьннача хана (московски ханах) Лаьттанна гонахьа 70-гIа го баккха болабелар американски космонавташ Бормани Ловелли. Лаьттан тIарча станцешца къамаьл де тахан диазлагIа хьажа безаш ба космонавташ, оаз Iочухазийтара Лазера концентрированни зIанарех пайда а эцаш. Американски Iилмахоша беча хоамах, цул хьалхагIа кхозза из кхоачашде уж гIертача вIаштIехьа ца далар космонавтий бехкагIа хиннадац. Тахан 21 сахьат даьлшачул тIехьагIа (московски ханах) Борманген Ловеллаген хоам бергба яхаш да «Джеминай-6» яха кема сигала маца дохийтаргда — кIирандийнахьа е оршотдийнахьа.

ХьалхагIа хоам хиннача тайпара, вIаши массехк метр мара гаьна доацаш космически шин кемага цхьана го бахийта дага ба американски Iилмахой. Нагахьа санна «Джеминай-6» яха кема кIирандийнахьа сигалдахийта кийча да аьнна соцам бойя, «Джеминай-7» яхача кема экипаж тахан кема гон тIа доаладе хьожаргья.

«КЕНТАВР» ЯХА РАКЕТА СИГАЛЪЯХИЙТАЙ

РИМ, 9 декабрь. (ТАСС). Сардиния яхача гIайрен тIарча экспериментальни полигонера сигалъяхийтай «Кентавр» яха ракета-зонд. Итальянски оборона министерства космически тохкамаш деча Европейски организацен цхьана яхийтай из ракета сигала.

АНСА агентства беча хоамах, «Кентавр» яха ракета Франце хьаяь я. Цун башхалонех цаI сенах латт аьлча, из латт, из хьал ма хийццанге а соана гонахьа сихха кхеста йолалуш хиларах.

Къулбехьен Вьетнамера тIом

НЬЮ-ЙОРК, 9 декабрь. (ТАСС). Кортамукъален эскара бIухоша селхан го а баь, Тамки яхача города юххе, Сайгонера къилбаседа-малхбоалехьенгахьа 563 километр гаьнарча моттиге йохаяьй сайгонски бIуний толашагIа йола батальон.

Из дов деш боабаьи човнаш яьи дукхха американски советникаш бар. Дов хиннача моттиге тIайоалаяьча американски вертолетий дIавига аьттув балханзар човнаш хинна 50 салтеи апсари мара.

Йохаяь сайгонски батальон, АП агентства сайгонски корреспондента деча хоамаша яхачох, Къулбехьен Вьетнамерча американски тIема-форда шин базана — Дананган Чулайи — юкъерча бувзама геттара лоархIамерча лине йIоаххала позици лаьца латташ хиннай.

Сатем байна хьувз Сайгоне чухьа а цун гонахьенашка а. Селхан гранат иккхай сайгонски аэропорте. Из эккхар бахьан долаш ха деш лаьттача 8 салтечоа човнаш хиннай. Гранат эккхаре корзагIбаьхар аэропорта районе. Американски военни викало баьча хоамах, къулбехьенвьетнамски патриоташа укх тIеххьарча цхьан кIирах 49-зза дов даьд Сайгонеи цун пригородийи районерча американскии къулбехьенвьетнамскии салташта.

ПАРИЖ, 9 декабрь. (ТАСС). ХIанз шоллагIа ди да Сайгона пригородашка цIаккха а ца соцаш кортамукъален эскара бIухошта а американскии сайгонскии бIунашта а юкъе тIом беш латта. Франс Пресс агентства сайгонски корреспондента деча хоамашкара хьагучох, Сайгона гонахьенашта цахаддаш бомбаш чуетташ я «В-52» яха американски бомбардировщикаш. ХIанз шоллагIа ди да Сайгон фронтерча городагара хьал долаш йола. Лелхача бомбашеи снарядашеи городера зданеш эгаю, корий кизгашка зов лелхийт. Американски бомбардировщикаша тоннаш бомбаш чукхувс Сайгонера къилбаседамалхбузенгахьа 65 километр йолча къулбехьенвьетнамски патриотий позицешта.

ХАТТАРАШ ЖОП ДОАЦАШ ДИСАР

ПАРИЖ, 9 декабрь. (ТАСС). «Пари-матч» яхача журнало селхан кепа теха араяьхар США арадаьннача «Кеннеди верах дола, жоп доацаш диса хаттараш» яхача Сильван Фокса книжка тIара цхьайола моттигаш. ХьалхагIа США юстице министерства цхьан отделе болх беш хиннача книжка автора вывод ю Освальди Рубии шо-шоаш хиннаб аьнна, Уорренa комиссе яь заключенеш нийса ца хилара хьакъехьа. Сильван Фокса хьахьокх, Кеннеди вер вIашагIбеллача бартах даь хилар. Полице комиссариате мишта нийсвенна хинав Руби? Освальдагара лоткъамаш ийдаь протоколаш мича дахад? Жаклин Кеннеде даьча лоткъамий цхьа дола дакъа цензуро дIа хIана даьккхад? Уж а кхыдола а хаттараш жоп доацаш дисад, йоах автора.

ЛОАРХIАМЕ БОЛХ

ХIара денна лакхлу кагирхошта юкъе лекцейи кепа йоазони пропаганда яра гIулакха йолча общества республиканскии районнии организацей комиссе лоархIам. Цун керттера декхар да кагий нахи мехкарийи марксистско-ленински мировоззрени йолаш хилийтара, коммунистически дог-уйланца, коммунистически партена, Даьхенна, советски халкъа мутIахьа болаш, хьинарера коммунизм хьалъераш болаш кагирхой хьалкхебара партийнии комсомольски организацешта новкъостал делга.

Из комисси вIашагIъеллай 1958-ча шера. Цунна чувоагIа 21 саг. Уж ба Iилмахой, комсомольски болхлой, хьехархой, пенсионераш. Комиссена керте латт исторически Iилмай кандидат А. Шамилев. Шоай гIулакха энтузиасташ ба уж, дика болх бу цар шоашта тIадилла гIулакх кхоачашдеш.

Кагирхой вахар, цар хьашташ Iомадара ларда тIа «Знание» яхача общества комиссе ВЛКСМ Нохч-ГIалгIай обкомаца цхьана махулла лакхбе гIерт пропаганда идейни боарам, кагирхошта юкъе идейно-кхетама болх бара керда формаш лех.

Укх шера бIаьстан кхашкара балхаш дIадоладеннача хана вIашагIъеллар «атеиста клуб». Кагирхошта юкъе беча балха йолча комиссе председатель нов. Шамилев керте а волаш 15 саг ва цунна чувоагIаш.

Массе районашка хиннай агитбригада. Юрташкарча къахьегамхошта цо йийшай общественно - политически Iилман-атеистически темаех йола лекцеш, хIаьта иштта концерташ а оттадаьд.

Советски халкъ гитлеровски Германел котдаьнна 20 шу дизарца дувзаденна дикка болх баьб къахьегамхой тIема патриотически гIулакхашца, къаьстта кагирхой советски халкъа тIема традицешца хьалкхебара. Арахийцар Сийлахь-боккха Дай-мехка тIом лаьтача шерашка вай мехкахошта карагIдийнна тIема гIулакхаш дувцаш дола плакаташ, нах бахача ерригача пункташка къахьегамхошта йийшар советски наха карагIдийннача сийлахьча тIема гIулакхий хьакъехьара лекцеш, кагирхой вIашагIбеттабелар тIема ветеранашца.

Кагирхой коммунистически дог-уйла долаш хьалкхебара боккха болх баьб Грозмерча Заводской, Ленински, Старопромысловски районашка.

Заводской районе къахьегаш ва 16 эзар совгIа къона производственник, цу юкъе 7 эзарнел дукхагIа комсомолец ва.

Района кагирхошта укхаза еш лекцеш, докладаш ю, диспуташи хаттарийи жопийи сайренаш, тематически сайренаш, кхыйола мероприятеш ю.

Укх шера 11 бетта кагирхошта йийшай 300 гаргга лекци, 32 тематически сайре, 12 салаIара сайре, 7 диспути кхыйола мероприятеши хиннай. Цига дакъа лаьцар района дикагIболча лектораша: Е. Г. Вениславске, Н. И. Федюшкина, В. Кнейчера М. А. Климова, Н. В. Мещерякова, кхыбараша.

В. И. Ленина цIерахча культура Двореце кагирхой дуккхаза вIашагIбеттабеннаб къаьнача коммунисташца новкъосташца М. Д. Климовцеи, И. Г. Травкинцеи, кхычарцеи.

Профтехобразоване дешархой вIашагIбеттабеннаб Советски Союза Турпалхочунца В. И. Ермолаевца, Грозне 100 дийнахьа хиннача тIем тIа дакъа лаьцача хьалхарча комсомольцаца, чекистаца М. Зинченкоца.

Иштта болх барах лакхлу къахьегамхой сакхетам. ХIанз 10000 совгIа къона болхло ва районе коммунистически къахьегама ударникийи бригадайи цIераш яхар духьа къовсам лоаттабеш, хIанзлехьа коммунистически цIи еннай 97 комсомольско-кагирхой бригадана, сменана, установкана. 2 шера района къонача производственникаша кходаьд 49593 тонн мехкдаьттеи мехкдаьтта продукташи, гул а даь дIаденнад 2322 тонн тиша аьшк, кийч а яь юкъейихьай 179 эзар сом экономически эффект енна 663 рационализаторски предложени.

«Знание» яхача общества Сунженски районни организаце Правлене вIашагIа а елла болх беш я кагирхошта юкъе беча балха секци (председатель Саралиев Шарип — ВЛКСМ-а райкома секретарь) Секце чувоагIа «Знание» общества 28 член, юртарча интеллигенце викалаш.

Дуккха болх бу кагирхой секце, района комсомольски гIулакхий летопись вIашагIйоллаш. Секце членашта байзаб Орджоникидзевская яхача станицера къаьна комсомольцаш, дайзад вай Даьхен духьа халача шерашка царна карагIдийнна башха-дика гIулакхаш.

1964-ча шера 14 октябрера денз 1965-ча шера 13 апреле кхаччалца районцентра кагирхошта а комсомольски актива а лаьрхIа болх беш хилар культураи бытеи школа.

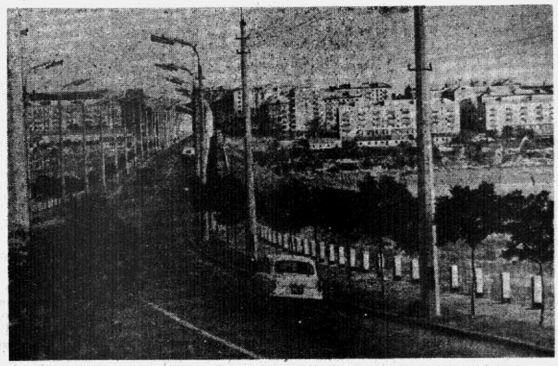
Школа программа укх тайпара яр: лекцеш, тематически сайренаш, устни журналаш, диспуташ, даьча бераштa торжественни регистраци яра ди, кердача тайпара саг йоалаяр.

Района кагирхой интернациональни дог-уйланца хьалкхебара белггала болх бу районе. Серноводски юрта боахама техникуме хан-ханнахьа хул доттагIлен сайренаш, хIаьта Нестеровски культура ЦIагIа толаме чакхъяьлар «Вежарий дезалца массанена дагалаттачунга — коммунизмага гIоргда вай» яхача девизах хинна кагирхой сайре.

ТIа-тIа керда формаш леха еза вай кагирхой хьалкхебара, ширача замах юхедисараш, къаьстта а дынах юхедиса во гIулакхаш доахкача нахах дIабетталургбоацаш лорабе беза кагирхой, лекционни балха шерагIа юкъеоза беза уж.

И. ШАИПОВ.

Вай мехкарча городашка гIолла



НИКОЛАЕВ. ЮЖНЫЙ БУГ ЯХАЧА ХИ НИСТЕРА НАХ БАХА КЕРДА МАССИВ.
К. Дудченко сурт. ТАСС фотохроника.

КНИЖКАЙ ДОТТАГIИЙ

Грозмерча М. И. Калинина цIерахча поселка Жуковски улицагIа я № 5 йола библиотека. Кхо эзар гаргга книжка, уж дешаш бIаьннел совгIа саг. Из сурт дар цу библиотеке пхиялх шу хьалха. ХIаьта хIанз?

Болхлой, гIулакхера нах, цIенноаной, пенсионераш, дешархой ба библиотекера деша книжкаш кхухьаш. Дукха еза царна шоай библиотека а къаьстта цига болх бу библиотека заведующи Крапивка Вера Яковлевнаи библиотекарь Ситникова Нина Федеровнаи.

Кхетамца вIаштIехьбаьккхаб цу библиотеке болх. Дика къахьег поселке бахача хIара дезалга книжкаш дIакхачийтара, цудухьа денгара денга дукхагIа хул книжкаш дешараш а. Таханарча дийнахьа уж ба эзарнега кхоачаш.

Библиотекера итт эзарнел дукхагIа дола художественни, общественно-политически, Iилма, дешара, кхыдола литература шо-шоай отделашка дIаоттадаь латт. Книжкаш тIалаттача тархеш тIа, дIа тIа а вахa шийна эша книжка харжа бокъо я хIаране, хIаьта из хьахаржа массанена новкъостал ду библиотекараша.

ЦIена, даим сатийна хул библиотека дешара зале а. Укхаза деша вена чоа хов шийна эша книжка, журнал, газет хьа а ийца сатийнна болх а баь укхазара ше дIагIоргволга.

Къаьстта хьож цу библиотека болхлой юххьанца библиотеке веначунга. Книжкай полкашта дIа тIа а виге книжкай фонд дIайовзийт. Цунца беседа ю. МалагIа литература дукхагIа деза хов. Из деррига формуляра шоллагIча оагIон тIа дIаязду. Нагахьа санна шозлагIа из библиотеке книжка хувца веча кхыйола библиотекарь хилча а из шоай клиент вовзаш хул.

Нахага дукхагIа книжкаш дIакхачийта гIерташ хул библиотека болхлой.

КПСС ЦК мартовски сентябрьски Пленумий решенешта пропаганда яра хьалхе а план а оттаяь из декхар кхоачашдеш ба уж хIанз. Библиотеке кийчъяьча витрина тIа да Пленумий решенеш ювца газеташи журналаши. Библиотеке баьхкачар ха кIезигагIа йоргйолаш шоашта эшшача хьа а дийла деша йиш хургйолаш журналаштеи цхьадолча книжкаштеи юкъе закладкаш ухк.

Геттара дика вIаштIехьъяьха хул библиотеке кийчъю тематически сайренаш, дешара конференцеш, диспуташ. Иштта дукха ха йоацаш укхаза хилар Шипулина яздаь «Денал дола къонал» яхача книжках йола диспут. Дукха нах бар цига дакъа лоацаш.

Къаьстта дукха болх бу дешархошца. Царна лаьрхIа хул тайп-тайпара еш йола сакъердаме сайренаш. Масала, Грозмерча № 38 йолча школа дешархошта хIанз а йицлуш яц фашистски Германи йохаяь 20 шу дузача денна хетаяь хинна сайре. Цу дийнахьа укхаза кхаь ноахалий эггара хьалхара вIашагIкхетар хилар. Къамаьл деш хилар Граждански тIема ветеран Кучин Александр Филиппович, Сийлахь-боккхача Дай-мехка тIем тIа дакъа лоацаш хинна В. Шуриков. Цар дийцар белоказакаштеи бичераховцаштеи духьала Грозненски пролетариато лира тIом лоаттабарахи Грозне бIаь дийнахьа лаьттача тIемахи лаьца. ХIаьта къоначар цIерах къамаьл дир лакхерча классашкарча дешархоша Агамерзуева Розас, Маслева Валяс, кхычар.

ХIанз библиотека болхлой школаца цхьана кастта хургйола диспут кийчъеш ба. Цун тема я «Сенах къаста деза вай коммунизме долхаш».

Шоай болх дика бовзаш а шоашта хьалхашка латта декхараш сийленца кхоачашдеш а ба Грозмерча № 5 йолча библиотека болхлой.

Г. АЛХАЗОВ.

ВАЙЦИГА ЭГГАРА ХЬАЛХА

Укх деношка вай республика спортивни вахара юкъе лоархIаме событи хилар. Туристий городской клубо вIаштIехьъяьккха вай республике эггара хьалха дIайихьар спортивни ориентированех йола спортивни яхь.

Из тайпа спорт геттара къона я. ШоллагIа шу мара дац из СССР-е йола а. Тема — прикладной тайпа из хилара тарра боккхача лоархIаме да спортивни ориентировани шерра йоаржлелга.

Физически низ болаш, ейга атлетика тIехдика йовзаш картацеи къулбацеи болх бе хов, топографи йовзаш хила веза спортивни ориентироване дакъа лоацаш вола саг.

Грозненски районе чуйоагIа «Горный воздух» яха пионерски лагерь уллача юхе яхьа байракх хьалъайир. Циггара хьалхарча команда старт елар. ХIаьта яхье дакъа лоацаш города спортивни коллективай 13 команда яр. Йиъ контрольни пункт а йолаш 7930 метр никъ бе безаш бар спортсменаш. Лоаман довкъашка гIолла хьувзаш чакхбоалаш бар цар бе безаш хинна никъ.

Юххьанца шоайла къовсаме яьлар Грозненски мехкдаьтта институтеи Новогрозненски ТЭЦ-еи командаш. Царна тIехьаюсаш яцар мехкдаьтта техникума команда а. Нийслуш хинна ерригa духьаленаш эша а яь массарел хьалхаяьлар мехкдаьтта института команда. Берригa никъ шин сахьатаи 14 минутаи бир цу команда. ШоллагIча моттиге Новогрозненски ТЭЦ-а команда я (2 сахьати 32 минути). ХIаьта кхоалагIа моттиг яьккхар мехкдаьтта техникума команда. Цун ха я 2 сахьати 53 минути.

Яхь чакхъяьнначул тIехьагIа яьча итого хьахьекхар итт саго спортивни ориентированех кхоалагIа разряд яьккхалга.

А. ПОЛОВОЙ,
яхьа керттера судахо.

Декабрь бетта мишта хургья вай республике

Декабрь календарах Iан бутт лоархIаш бале а, Нохч-ГIалгIай чу йIовхал ялара немаьрша ба из. Температура цкъаза 14—16 градусага кхоачаш лакхлу, лоамашка кхыметтел 24—27 градусага кхоачаш а.

Эггара шийлагIа долча шерашка декабрь бетта вайцига хула шелал 22—25 градусага кхоачаш хиннай. Республика тайп-тайпарча зонашка бетта юкъера температура 0—3 градус шелал йолаш хул.

Хьаьда цхьан тайпара ха ца отташ чакхбаргба бутт, каст-каста кIезиг-дукха догIа а лоа а делхаш йоачаш хургья.

Бетта юкъера лаьрхIача къулбехьене 15—20 миллиметр а вокх юхейисача территоре тIа 21—30 миллиметр а хургья уж.

Республика дукхагIа йолча территоре тIа Iан погода оттаргья бутт юкъебахача хана, хIаьта лоамашка — бетта юххье.

Соцаш дилла лоа хургдац декабре. Лоадамбоаццаш лоа дуларгда республика цхьаццайолча моттигашка декабрь бетта хьалхарча итт дийнахьа.

Тоъал морхаш а йолаш, кIезиг дукха йоачаш а йолаш ха латтаргья хьалхарча шин кIиранна. 10—15 градус шелал йолаш ха оттаргья кхоалагIчеи тIеххьарчеи пятидневкашка. Температура 10—12 градусага кхоачаш лакхлургья шоллагIа декада чакхдоаллаш — кхоалагIдар долалуш. Вокх юхейисача хана температура лохлургья бийсанна 5—8 градусага кхоачаши дийнахьа 0—2 градус гаргга шелал йолаши.

Лоацца аьлча, йIовхала хьалашка диллача, дIаяхача шерашка хинначул дукха хувцалуш хургбац вай республике декабрь.

Малхбоалехьара чIоагIа мух хьекхаргба (секунда 10 метрга кхаччалца) тIеххьарча декадах, юкъ-юкъе кхы а дукхагIа чIоагIбала а тарлу мух (секунда 12 — 15 метрга кхоачаш).

Бетта юхье а бутт чакхбоалача хана а эттача йIовхало дикка сихдаь тIадоалийтаргда гуйран ялаташ.

МЕТЕОСТАНЦИ.

ШКОЛЕ ХИННА КОНФЕРЕНЦИ

Укх деношка Грозмерча № 19 йолча школа актови зале гулбенна дукха нах бар—дешархой, хьехархой, хьаьший. Укхаза яр А. Носова яздаьча «Нохчийченей Грозней хинна Октябрьски революци» яхача книжках йола конференци.

Книжкай тайп-тайпарча доакъоех сакъердаме докладаш кийчъяьяр цхьайттлагIча класса дешархоша. Масала, безам тIабодаш яр Дедюшкина Аллас яь «Революци хилалехьа Нохчийчен бытови хьалаши культурни боарами» яха доклад. Иштта дика кийчъяь яр Мальсагов Махьмада яь «Белогвардейцаш бохабари Грозни мукъаяккхари» яхеи Шанина Людас яь «Шерипов Асламбека вахари цун революционни деятельности» яхеи докладаш.

Дешархой докладаш яь йистебаьлча къамаьлаш деш хилар хьаьший. Шатой яхача крепоста комендант хиннача П. И. Кравцова дийцар шийна вовзаш хиннача книжкай авторах Носов Александрах лаьца.

Массане безам тIаозаш дар писатела Ошаев Халида даь къамаьл. Цо дийцар шийна вовзаш хиннача Шерипов Асламбека образ Носова ший книжка тIа нийса хьахьекха хилари ше делегат хиннача Тирка йисте даьхача халкъий йиълагIчеи пхелагIчеи съездий балхахи лаьца.

Дика чакхъяьлар цу школе истори хьехача Татьяна Максимовна Сулимовас кулгал а деш кийчъяь хинна из конференци.

Н. ЩЕРБАКОВ.

Редактор М. К. ЛЬЯНОВ.

ЛадувгIа

11 декабрь, 1965 шу.

РАДИО: 6.30 — «Нохч-ГIалгIайчен лаьтта леладархо» яха передача (гIалгIай меттала). 6.45 — РВ—23-и УКВ цхьоалагIа программеи гIолла ашараш, 6.45 — Горсете гIолла ашараши хоамаши, 7.10 — «Грозненский рабочий» «Комсомольское племя» газетий обзор. 7.20 — Передачай программа, 8.20 — «Сердало» газета оагIонаш тIара. 8.30 — Ашараш. 8.45 — «Къона тIехье» яха передача (нохчий меттала). 15.00 — «Новкъости, шун дехараш кхоачашду» яха концерт. 15.25 — Д. Фурманова «Чапаев» яхача романа дакъа, литературни передача (гIалгIай меттала). 15.45 — «Къонах» яха передача (нохчий меттала). 16.00 — РадиоладувгIархой хаттараштa тела жопаш (эрсий меттала). 16.15 — Керда хоамаш (нохчий меттала). 16.30 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала). 16.45 — Керда хоамаш (эрсий меттала). 17.00 — «Кавказа зIенараш» яха радиожурнал.

УКВ: 9.00 — «Городех дола илли» яха концерт. 9.25 — «Рядовой вола Клоев Вовка» берашта йола радиопостановка. 9.43 — Балова «Черсий-Балкхарой» яха симфонически поэма. 10.00 — «Лайлан Меджнунии» яха литературно-музыкальни композици. 10.48 — Листа «Испански рапсоди» 11.22 — «Гектор Берлиоз» яха концерт-очерк. 19.00 — «Бурдолг» яха Штрауса оперетта монтаж. 20.21 — Нохч-ГIалгIай ашарий концерт. 21.01 — «Даьла волча ухар» яха радиоинсценировка. 21.15 — Казахски радио эстрадни оркестра концерт. 21.39 — «Нонкина безам» яха радиопостановка.

Хьажа

ТЕЛЕВИДЕНИ: 18.25 — Поэзе сайре (нохчий меттала). 18.55 — Бакъдолчоа тIера хьайийца фильм. 19.15 — «Сон коллективи» яха диспут. Къонабарий телевизионни клуб. 19.55 — Бийса даькъала хийла шун, береш! 20.15 — РСФСР заслуженни артиста Нечепуренко концерт. 21.00 — «Шоай безам бале теша, бене ма теша» яха художественни фильм. 22.05 — Концерт.

ХЬАЬНАЛА КЪАХЬЕГАШ

Биъ бутт совгIа ха мара йисаяц КПСС XXIII съезд хьаелла. Берригa мохк кийчлу цу исторически событега. Цу дезача денна балха толамашца накъа баха кийчлуш ба Сунженски района къахьегамхой.

Сунженски леспромхоз опытно-хьоккама предприяти я, коммунистически къахьегама коллектива цIи яккха къовсам лоаттабу цо. Цу боахама дуккхача цехийи производственни участкайи коллективаша толамца кхоачашъю производственни заданеши социалистически декхараши. Масала, иштачарех я центрально-механически мастерской йоккха йоаца коллектив. Тайп-тайпара специалисташ, токараш, слесараш, сварщикаш, пхьараш... юкъе бола из коллектив цIи хеза я леспромхозе. Барт тайна, вIаши новкъостал де кийча болаш, балха тIехь кердадар, толашагIдар лахара тIакхувш ба уж.

1964 шера денз коммунистически къахьегама цIи лелаю цо. Балха толамаш дахарал совгIа балха говзал лакхъяра тIакхувш ба цу коллектива членаш. Масала, токарь Лакеев Алексейи Кляшко Анатолийи заочно деша багIа Воронежски лесотехнически институте.

Коллективо хадданза кхоачашъю производственни заданеш. Укх шера 10 бетта план 188,5 процент кхоачашъяьй. 11 бетта ше тIайнца доккхий социалистически декхараш 7 ноябрь тIакхоачаш кхоачашдир ремонтно-механически мастерской болхлоша. Леспромхоза карара кара тела ЦIе байракх яьккхар цар. Цу коллективана карагIдаьнначох кIезига дакъа даллац ремонтно-механически мастерской заведующе Писляков Федор Андреевича. Леспромхоза партийнии профсоюзнии организацешца цхьана кхетамца хьалхле лелаю цо коллектива балха, нийса лостам тел болхлой къахьегама, цар творчески инициатива лакхъяра тIаберзабаь кхетама болх бу болхлошца.

Балха тIа къаьстта белгалбаьнна, дика толамаш доахаш хьабоагIа коммунистически къахьегама ударникаш бола токарь И. И. Молоков, пхьар Н. А. Кузьмин, слесарь Н. И. Солжаникин, кхыбараш. ХIаьта токара Б. Нагибина массехк бетта лелаю дикагIволча болхлочоа луш йола ЦРММ карара кара тела цIе вымпел.

Ремонтно-механически мастерской коллективо дика кхетаду леспромхозе дуккха хIамаш ше лерттIа болх барах тийша долга. Леспромхоза каст-каста нийслу тракторашта, автомобилашта, пилорамашта эша запчастеш ца тоъаш. Иштта моттиг эттача ЦРММ коллективо новкъостал ду.

Къахьегама толамаш дахара, цун овсарле лакхъяра кIезига гIо дац рационализаторашеи изобретателашеи. Коллективе хIара пхелагIа вола саг рационализатор е изобретатель ва укхаза. Боккха пайда боалаш йола предложенеш тел цар, технически прогресс чакхйоаккхача новкъостал, ду производство дикагIа вIаштIехьйоалийт. 1964 шерага кхаччалца йолча хана кулгаца болх беш кийчйора колодочни сектор. Из хала болх бар. Цу балха механизаци елга дуккхача шерашка дагалаьттар изобретателашта.

Ремонтно - механически мастерской рационализатораша Лыгас, Молокова, Кляшкос механизаци йир цу балха. Из бахьан долаш кулгаца беш бола хала болх дIабаларал совгIа, колодочни сектор кийчъяра станока балха овсарле 25 процент лакхъелар. Из гIулакх дарах кхы тIа арахийцар 59000 сома маьха продукци, хIаьта шера 1447 сага-ди къахьегам а кхобир. Лакхъеннай арахецача продукце дикал, хIаьта экономически эффект 5140 сом хилар.

Укхаза белгалдаккха деза станокашта цу тайпара йола механизаци Къилбаседа-ХIирий городе Алагирен Веданеи а яь хилар. Бакъда, колодочни сектор еча станокий конструкци йиза чакхъяьннаяц хIанз а. Из гIулакх кхоачашде гIерташ ба рационализатораши изобретателаши. Царна из дулург а да.

1966 шера хьалхарча квартала задани 15-гIа март тIакхоачаш чакхъяккха социалистически декхараш тIайнца къахьегаш я хIанз ЦРММ коллектив. Из хургда парте XXIII-ча съезда цар лу къахьегама совгIат.

А. ГОРДАНОВ,
КПСС Сунженски райкома инструктор.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный, Щеча фронтовикий улица, 15. Телефонаш: редактора — 2-41-23; редактора зам. — 2-07-01; бехктоккхама секретаря — 2-45-48; партийни вахарен, промышленнии, юртбоахамен, культуран, письмойи отделий — 2-25-72; корректорске — 2-09-20.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Красных фронтовиков 15. Телефоны: редактора — 2-41-23; зам. редактора — 2-07-01; ответственного секретаря — 2-45-48; отделов партийной жизни, промышленного, сельскохозяйственного, культуры и писем — 2-25-72; корректорской — 2-09-20.

«Грозненский рабочий» издательства типографи, Революце проспект 7/84.

Типография из-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции 7/84.

СФ05568. Заказ № 6756.